

STANISLAV KLÍMA:
ČESKÉ
NÁBOŽENSTVÍ

III. VYDÁNÍ.

NAKLADATEL B. KOČÍ, KNIHKUPEC
V PRAZE-I., MASARYKOVO NÁBŘ. 14.

**Vyrovnali jsme se s Habsburky,
vyrovnejme se i s Římem!**

===== Boj proti Římu =====

byl vnucen národu českému od první chvíle, kdy přijal víru Kristovu. Hned naši věrozvěstové citování do Říma, tam souzení, žalářování. Od té doby byl český národ v ustavičném zjevném nebo tajném boji s Římem.

Historie papežství, útisky, bezpráví, násilnosti a vyhlazovací snahy Říma vůči národu českému zračí se v celé mohutnosti a hrůze v díle

PAVLA NEMO:

PAPEŽSTVÍ A NÁROD ČESKÝ

Od nejstarších histor. záznamů až po r. 1918 rozvinut zde jasný obraz úporného boje Říma s nepoddajným lidem českým v zajímavé, vzrušné linii.

Kniha pro každého Čecha,

vhodná státi se jedním ze základních kamenů přestavby našeho národního ducha, přestavby, po níž všichni tak toužíme.

Za Kč 7.50 a dočasnou 10%ní režijní přírážku

obdržíte v každém knihkupectví, jakož i v

nakladatelství B. KOČIHO, knihkupectví

V PRAZE I., Masarykovo nábřeží 14 n.

PODOBIZNA MISTRA JANA HUSA

dle vycbrazení v bratrském kancionále z rku 1598.

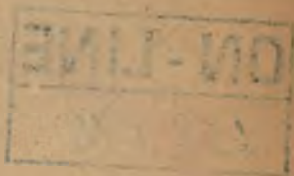
• *Salve sancte cinis, Christi salve inclyte martyr
Huse, decuspatriae, luxque Bohemigenorum*

*Buď pozdraven svatý popeli, Kristův věhlasný mučedníku
Huse, ozdobo vlasti a světlo českých rodáků.*

Po stu letech Bohu o mně odpovídati budete

STANISLAV KLÍMA:

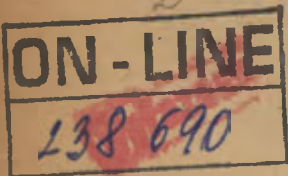
ČESKÉ NÁBOŽENSTVÍ

III. VYDÁNÍ.

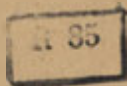
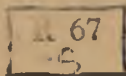
NAKLADATEL B. KOČÍ, KNIHKUPEC
V PRAZE-I., MASARYKOV NÁBŘ. 14.

17910

N

12160

ČESKÉ NÁBOŽENSTVÍ.

František Palacký praví ve svých »Dějínách národa českého« (II., I., 391): »Náboženství vůbec bylo a jest to, čím duch český od jakživa nejvíce se vyznamenával a co úmysly českými nejmocněji a nejtrvaleji hýbalo; ono bylo ten pramen, ze kterého hlavně prýštivala se duchovní činnost česká.«

Co nazveme však »náboženstvím českým«?

Snad náboženství našich pohanských předků, kteří své posvátné háje, skřítky, vílami a rusalkami obydlené si představovali a na horách nejvyššímu bohu, životodárnému Slunci, oběti zapalovali? Či snad nazveme tak ono křesťanství řeckého obřadu, které před více než tisíci léty přinesli našim předkům slovanští věrozvěstové Cyril a Metoděj? Nebo křesťanství u nás pak zdomácnělé náteru římského, jak jest zastoupeno knížetem Václavem a pražským biskupem Vojtěchem?

Avšak nechodíme do doby od nás tak vzdálené. Můžeme snad nazvati náboženstvím českým ono náboženství, k němuž přiznává se dnes většina našeho národa, totiž náboženství římsko-katolické?

Nikoliv! Tak nazvati můžeme jediné náboženství, které dalo podnět k největšímu rozkvětu českého národa a jeho ducha. Jungmann praví o tom

ve svých Zápiskách: »Český národ tu krásnou dobu, ve které odtrhl se od papežstva, v uměních nade vše Evropany vynikal, nikdy pak více neklesl, jako když nad ním jezovitstvo zvítězilo.«

Ovšem náboženství, které tenkrát vytrysklo z hloubavé duše české, bylo náboženství čisté, bylo to České Bratrství, založené na původním křesťanství evangelickém, na Ježíšově náboženství Pravdy a Lásky. Původce jeho viděti musíme v našem Mistru Janu Husovi. Jeho vyznání čteme v listě, psaném 10. června 1415 všemu národu českému: »Prosím vás, abyste se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdu každému přáli.«

Vzpomínali jsme nedávno na počátek onoho velkého zápasu mezi naším národem a Římem, který se odehrál před pěti sty lety. Mistr Jan Hus tenkrát vzepřel se světové moci papežské, kterou do té doby veškerý svět křesťanský slepě poslouchal. Jaký to obraz duševní síly nám zanechal! On sám jediný, podporován jsa toliko slovy písma, které mu pravilo, že »více sluší poslouchati Boha než lidí«, postavil se proti takové moci, jakou bylo tehdy papežství, a odvolal se z nespravedlivé klatby, kterou vložil naň papež v červenci roku 1412 za to, že bránil prodávání odpustků! A od poznané pravdy neustoupil ani před hrozbou smrti. František Palacký napsal o něm ve svých »Dějínách národa českého« (III. 1, 197) tento úsudek:

»Co původce a zakladatel protestantismu, co zastupce svobody duchovní, co křisitel zásady o právu osobního přesvědčení ve věcech víry, byl by odvoláním zmařil sebe v duchovním ohledu naprosto. Nemaje voliti než mezi smrtí tělesnou a duchovní, volil si záhubu těla.«

A tak katolická církev odsoudila a upálila v Kostnici dne 6. července 1415 jen tělo Husovo. Ducha Husova upáliti nemohla. Ten ožil po smrti Husově v Čechách. když v září roku 1415 čeští páni poslali církevnímu sněmu kostnickému svůj stížný list, opatřený 452 podpisy. Tento protest byl počátkem protestantismu vůbec a zároveň i počátkem českého náboženství.

Duch Husův to byl, který vedl pak národ náš na vrchol slávy evropské za válek husitských. Papežové od roku 1420. do roku 1431. šestkrát vyhlásili výpravy ve jménu kříže(!) Kristova na Čechy. Sta tisíce křížáků spěchalo potrestati kacírský národ český, ale vždy s krvavými hlavami vraceli se zpět od hranic českých.

Bullami papežskými spasení bylo slibováno každému, kdo pomůže vyhubiti kacírský národ český. Ale v Čechách pán i sedlák podali si ruku za velení Jana Žižky z Trocnova. Náboženství i národnost splynuly v jedno. A tak nepřítelé slavně přemohli. Celý český národ byl tehdy husitský. Z měst zůstaly katolickými toliko Plzeň a Budějovice, z pánů jen Oldřich z Rožmberka.

Husité a Táboři.

Husité hned od počátku dělili se ve dva směry: směr mírný zastupovali Pražané čili kališníci, směr radikální Táboři a po smrti Žižkově i Sirotci, před tím zvaní Orebité, jejichž hlavním městem byl Králové Hradec.

Pražané sestavili vyzitání svého náboženství hned za prvního obležení Prahy vojskem Zikmundovým.

kteře skončilo slavným vítězstvím Žižkovým na Žižkově 14. července 1420. Universita pražská stanovala tehdy tyto čtyři články, za nimiž »obec česká a v naději boží věrní křesťané stojí a s boží pomocí státi míni všim svým statkem i životem i smrtí, jakž nejdéle budou moci, proti každému živému jinu v tom odpornému«:

1. Aby slovo boží svobodně od křesťanských kněží bylo hlášáno.

2. Aby svátost těla a krve Pána našeho Ježíše Krista pod obojí způsobou chleba a vína všem věrným křesťanům svobodně byla dávána.

3. Aby kněží světsky nepanovali a statků neměli, ale dle evangelia příkladně živi byli.

4. Aby zjevní hříchové rozumně staveni byli.

Pražané kromě kalicha ve všem se shodovali s Římem.

Táboři však rozešli se s Římem úplně. Již roku 1420. byli tam, kam sto let po nich dospěl původce německé reformace doktor Martin Luter.

Učení tábořské poznati můžeme z »hádání«, jak se tenkrát nazývaly náboženské rozhovory, které se konalo 10. prosince 1420. v domě Petra Zmrzlíka naproti kostelu sv. Jakuba na Starém městě v Praze. Tam mělo býti jednáno o užívání ornátů při službě boží. Mistr Prokop Plzenský, rektor university pražské, dal však čísti Mistru Petrovi z Mladovic 76 článků, které dle mínění mistrů pražských bludně učeny jsou od kněží tábořských.

Tak učili Táboři zejména tyto věci:

Nic nemá věřeno býti od křesťanů, což není v bibli zjevně vyřčeno. A kromě bible nižádné písmo doktorů svatých neb jakýchkoli mistrů i mudrců

nemá ani čteno ani učeno býti, neboť jsou lidé, již mohli poblouditi.

Nižádné ustanovení lidské, jakož jsou křižování, ornátové, posvěcování olejů, vody, soli, kalichů, vína, chleba a jiných věcí, holení brad a pleší, kadění, kropení, žehnání ani jiní lidští nálezkové nemají držáni býti.

Mše nemá latinsky ani jiným jazykem zpívána neb čtena býti, než jazykem lidu obecného a to v obvyčejném šatě a kdekoliv. V jednom kostele neb v jedné osadě, třeba by více kněží bylo, nesluší více mší sloužiti než jednou. A pro tu jednu mši není potřebí kostelů, neboť když někdo chce, může i kromě kostela sloužiti. Pak-li jest kostel, nemá v něm více než jeden oltář pro tu jednu mši býti. Každý kostel, kaple nebo oltář na čest některému svatému ustanovený má jako modloslužebný zkažen býti.

Nižádného podobenství nebeských ani zemských věcí, ani kterého obrazu nižádný nemá dělati, ani míti, ani nemá je v počtě míti, neboť by to byla modloslužba.

Nižádný nemá volati ani prositi k svatým, kteří jsou v nebeské vlasti, za kteroukoli pomoc, ani aby za nás orodovali před pánem bohem, neboť by to byla modloslužba.

Svatých kostí a jich ostatků nemáme v kostelích chovati, ani jich v počtě míti pro jich svatou památku.

Po smrti tělesné duše křesťanské nemají již místa ani času k očištění svému.

Daremné a bláznivé jest za duše mrtvých se modliti, postiti aneb almužny činiti a tak níše zádušní nemají býti.

Postové 40 dní, suchých dní, páteční a jiné jako antikristské nálezký nemají držání býti, ale ty dni každý má maso jísti aneb co se mu líbí.

Nižádný den nemá svěcen býti neděláním tělesným než toliko den nedělní.

Kněží, kteří nejsou biskupové, mohou, když se jim líbí, sobě jednoho kněze za biskupa voliti, a ten může jiné žáky neb laiky na kněžství světiti.

Nemá věreno býti, že by v svátosti těla Kristova a jeho krve byl pravý a plný bůh a člověk. Protož nemá se tu klaněti jako pravému pánu bohu, neboť kdo se tak klaní, ten modloslouží.

Nesluší toliko stavu kněžskému žehnati svátost těla a krve pána Krista; neboť každý křesťan může dobrořečiti každou krmí neb pití, aby tak přijímal tělo a krev pána Krista duchovně.«

Dle těchto zásad Táboři při svých bohoslužbách zpívali toliko písně české. Kněží jejich nosili vousy a vstupovali v manželství. Za biskupa zvolili si pak laika Mikuláše z Pelhřimova, čímž dokázali, že netrvali na posloupnosti apoštolské při svěcení kněžstva.

Tím od Říma úplně se odloučili. Také zavrhovali kláštery. Na církevním sněmu v Basileji papežský legát se jich tázal, věří-li, že řády mnišské z ďábla jsou? Vůdce Táborů, Prokop Holý, mu odpověděl: »Odkud to tedy může býti, když to ani od patriarchův ani od prorokův ani od Krista nebylo zřízeno?«

Pražané zvolili si po smrti arcibiskupa Konráda na sněmu roku 1432. za svého arcibiskupa Mistra Jana Rokycanu, faráře týnského, avšak od církve římské zcela odloučiti se nechtěli. Rokycana proto

kněze nesvětil, čekaje na potvrzení papežské. Pražané toužili po smíru s církví římskou.

Církev římská také konečně nahlédla, že po zlém s Čechy ničeho nepořídí.

Roku 1426. strašnou porážku utrpěli němečtí křižáci u Ústí nad Labem, roku 1431. pak dali se od Domažlic na útěk, jakmile dle zvuků písně »Kdož jste boží bojovníci« poznali, že Husité se blíží.

Proto církevní sněm basilejský pozval Čechy k jednání o smír, kterého Čechové roku 1433. se účastnili. Výsledkem jednání byly tak zvané basilejské úmluvy čili k o m p a k t á t a, kterými Čechové uznáni byli za věrné syny církve římské a povoleny jim byly čtyři články čili artikule pražské, které jsme v předu uvedli, ovšem všemožně omezené. Kompaktáta prohlášena byla v Jihlavě roku 1436. a v Praze roku 1437. Jest zajímavé, že papežové kompaktát nepotvrdili. Naopak roku 1448. vyslán byl z Říma kardinál od sv. Anděla, aby Čechům kompaktáta odcizil, ale na útěku s nimi v Benešově byl zadržen a musel je vrátiti. Roku 1462. prohlásil pak papež Eneáš Sylvius kompaktáta za neplatná.

Českému lidu byla však kompaktáta »právem, zavazujícím všechny věřící, aby přijímali kalich, a kalich zrakům jejich představoval všecku revoluci«, jak praví Denis. »Ku přijímání pod obojí vesnický farář, sedlák, zeman, měšťan pražský lnuli svými sny nejsladšími, svými radostmi nejsrdečnějšími: to znamenalo prodavače vyhnané z chrámu, spasitele na svém trůně znovu posazeného, svobodu slova božího a službu boží oživenou a osvěženou zpěvem a obřadem českým, ráj otevřený, zlořády napravené, úroky zmírněné, cizí měšťanstvo vypuzené, vítěz-

ství jazyka slovanského, slávu země, dědičný nepřítel Němec přemožen a vypuzen.«

Škoda, že kompaktáta draze byla vykoupěna bratrovražednou bitvou u Lipan roku 1434., ve které čeští páni s Pražany staroměstskými, posílení katolickým panem Oldřichem z Rožmberka, přemohli Táboři a Sirotky, s nimiž byla všechna ostatní města česká. Táboři usilovali totiž nejen o samostatnou církev českou, ale i o samostatný český stát, o demokratickou republiku, hlásali, že »kralování má lidu obecnému dáno býti«, kdežto čeští páni viděli lepší svoji budoucnost ve smíru s Římem a pod vládou krále.

Bitvou lipanskou podán byl důkaz, že vítězství ducha zbraní nelze docílit. Táboři přestali býti stranou vojenskou. Učení tábořské tím však nepřestalo. Sněm roku 1444. odsoudil je sice a usnesl se, že »lepší a jistější bylo vyznání víry M. Jana z Rokycan a Jana Příbrama i jiných mistrů a kněží, než kněze Mikuláše Biskupce s jinými, jeho se přidržujícími; a protož že věreno má býti, že ve svátosti velebné těla a krve boží jest celý Kristus pravý bůh a pravý člověk svým vlastním přirozením a podstatou svého přirozeného bytu, kterou podstatu vzal z Marie panny a již sedí na nebi na pravici boha otce«.

Ale teprve roku 1452. Jiří Poděbradský dobytím Tábora učinil konec učení tábořskému.

Petr Chelčický.

Vedle mistra Jana Husa nejhlubším náboženským myslitelem našim jest Petr Chelčický. O jeho osobě známe jen velmi málo. Narodil se asi roku

1390. a zemřel asi roku 1460. Žil jako rolník v Chelčicích u Vodňan.

Lépe však, nežli jeho život, známe jeho myšlenky z jeho spisů. Hlavními z nich jsou »Postilla«, napsaná po roku 1437. a tištěná poprvé v Praze roku 1522., »Sít víry pravé«, napsaná po roce 1440. Postillu vydalo nově Comenium v Praze, a podobně také Sít víry. V Ottově Světové Knihovně vyšly před časem dva nejstarší spisy Chelčického »O boji duchovním« a »O trojím lídu«. V prvním obrací Chelčický pozornost od bojů tělesných, jimiž byly naplněny mysli božích bojovníků, k boji duchovnímu proti zlu. Válka a zabíjení lidí je mu hříchem. Ve druhém spise pojednává o poměru moci světské ke křesťanství. Chelčický praví tu, že řád světský, založený na moci, a řád Kristův, založený na lásce, se vzájemně vylučují.

Za hlavní úkon náboženský pokládá Chelčický kázání, t. j. výklad písma. Proto napsal svoji »Postillu«. Za jeho doby bylo velmi málo kněží, kteří by lidu svému byli bývali pravými učiteli. Chelčický líčí je ve II. dílu Postilly na str. 138., vykládaje o člověku, který vidí mrvu v oku bratra svého, ale ve svém vlastním oku břevna neznamená. »Člověk zaslepený a obtížený hříchy v svědomí, nemůže o cizím svědomí právě souditi, aniž může jiných v zlém svědomí opravití učením neb trestáním. A protož posměšná a škodlivá věc jest strážný slepý, učitel neumělý, předchůdce kulhavý, prelát zpozdlilý a posel němý. A těch slepců je nyní příliš mnoho, ježto pro svou neumělost a život peský nejsou hodni, aby jim kdo svině pásti poručil, neřku duše ty, kterých jest Pán Kristus dobyl krví svou. Protož ne pastýři, ale zrádci duší jsou takoví, odstoupivše dávno od

zákona čtení Kristova, i od jeho svatých příkladů, lotrovsky kromě dveří v kněžství všedše, pro své břicho drží lid v správě starých bludů, mořice je jedy nevěstky veliké.»

Chelčický zavrhuje církev římskou a papežství, jakožto »nevěstku velikou a innožství poběhlé od Krista, spravující se zákony pohanskými«. V Postille (II. díl, str. 132.) praví o církvi římské: »Svatá matka, církev římská, ta všecky, kdož se jí přidrží, církvi Kristovou nazývá. A již jest tomu světu, jako choti Kristově, zjedнала zákony hodné, aby podle správy jich lidi mrtvila, věšela, stínala, pálila, topila i jinak mořila a mučila. Té široké církvi není potřeby správy Kristovy, neb jest v jiném duchu štípena. Jediné, že z Krista plášťík sobě dělá, chtíc zakrýti šeredství své.«

Chelčický zamítá nauku o očistci, tvrdě, že »pravý a jistý očištec jest v Kristu Ježíši, v jeho slovu a v jeho předrahé krvi«.

Rovněž tak zamítá ctění Marie a svatých. Ztracuje klekání před papežem, císařem a mnichy, před obrazy, sochami a ostatky. Lidé nemají se modlití k stvoření, ale k Stvořiteli.

Také modlitbu za zemřelé považuje za zbytečnou. Zamítá dále přísahy, mše, modlitby z knih, odpustky a posty.

Pokud se týče postu, pěkně líčí v Postille (I. díl, str. 244.), kterak kněží napomínají lid k následování Krista v jeho postu a zatím uloží sobě »syty oběd ryby ve trojích proměnách, v jiných a jiných kořeních, huspeniny rozkošné, slanečky, kaviár, fíky a mandle, řecké víno i jiné věci rozkošné v nemalém počtu pokrmů, víno k tomu dobré a pivo husté pi-

jíce až do večera a s tím spat půjdou . . . Tak se posti nejprve kněží a mistři. Potom knížata, páni, měšťané i sedláci, již jich také následují, pokudž nejdále mohou; ač tak rozkošných pokrmů mítí nemohou, ale nažerou se patlanin obecných, že jim jedva břicha stačí. A jest pak v takovém postu následování Krista?»

Chelčický dále praví, že jedině ti »následují Krista v postu jeho, kteří za ním jdou, bezprávi rozličná, kteráž na ně přicházejí, trpělivě pro jméno jeho snášejíce, nečiníce zlého za zlé«.

Chelčický odsuzuje také kláštery. Praví o nich, že »každá rota svou svatost na odiv staví, lid za sebou táhne a Pána Ježíše jako pometlo postaví za dveřmi«. Zejména horlí proti žebravým mnichům. Člověk má se živiti prací, nikoliv žebrotou. Stavu kněžskému pravým posvěcením jest svatý život, nikoliv svátost svěcení kněžstva. Slovo boží mohou však kázati též laikové i ženy.

Pouti nazývá Chelčický »šámání po tmě do Říma«. Takové toulání po světě člověku neprospěje, podobně jako mu neprospějí náboženské průvody, na př. o božím těle.

Hříchem jest Chelčickému nádhra chrámů i obřadů. Co jsou hlasy zvonů, zvuky varhan, »řvaní dlouhá a mnohá rozličných písní«, světla svíček, líbání evangelií, kropení vodou, dým kadidla proti vnitřnímu posvěcení a každodennímu svatému životu? Vše to odvádí jen od pravé pobožnosti.

Chelčický však pouze nebořil, nýbrž také stavěl. On vyžaduje od každého člověka shodu mezi přesvědčením, slovy a životem. Jediným pramenem pravého křesťanství jest mu život Ježíšův a učení jeho, obsažené v písmě. Ústní podání církve zavrhu-

je. Spasení člověk dosahuje jedině milostí boží, nikoliv svou zásluhou. Dobré skutky jsou pouhým následkem vnitřní proměny člověka.

Své sociální názory o státu a společnosti lidské a o poměru jednotlivce k nim uložil Chelčický hlavně ve svém spise »Sít víry pravé«.

Název spisu toho vzat je z příběhu, vypravovaného evangeliem Lukášovým (5, 1—6), kde Petr k slovu Ježíšovu rozestírá síť.

Chelčický rozeznává dva světy: křesťanský a pohanský. V prvním vládne princip dobra, Bůh, ve druhém princip zla, ďábel. Království boží bylo uskutečněno v národě židovském, pokud Židé nezatoužili po vládě světské, potom u prvních křesťanů, mezi nimiž vládl jedině zákon lásky. Avšak papež Sylvestr »lživě pod víru pustil bez proměny života pohanského císaře Konstantína a tak dvě velryby hrozné (císař a papež) síť Petrovu tehda tak zedraly, že ji málo v celosti zůstalo«.

Panování křesťana nad křesťanem pokládá Chelčický za nedovolené. Ani nejlepší křesťan nemá práva vládnouti nad jiným člověkem. Jedině nemoudrý lid musí míti někoho nad sebou, aby byl držen na uzdě. Chelčický odsuzuje rozdělení církve (dle Viklefa) na trojí lid: kněžský, vojenský a robotný, který od obou předešlých jest utiskován, ačkoliv jest Kristu nejbližší, protože se živí prací rukou svých. Spojení církve a státu jest čistému křesťanství velmi záhubné. Moc duchovní nedá se nikdy udržeti násilím.

Chelčický odsuzuje také veškeré zákony lidské. Křesťan raději trpí křivdu, než by »vyhledával soudů pohanských na rathousích«. Hřeší-li pak někdo,

nemá býti napraven trestem, mstou, nýbrž láskou bratrskou přiveden k obrácení. Trest smrti pokládá za nedovolený, poněvadž jedině Bůh rozhoduje nad životem člověka. Úřadů a obchodů má se pravý křesťan varovati, neboť poskytují mnoho příležitosti k hříchu. Chelčický nenávidí měst, »která jsou nádoby, plné jedu, v nichž nelze křesťanu bez pohromy se udržeti«.

To jsou asi nejhlavnější myšlenky Chelčického o životě křesťanském. Ještě na sklonku jeho života seskupili se mnozí jeho přívrženci, aby myšlenky ty životem svým ztělesnili. Tak vyrostli národu našemu nejslavnější synové, Čeští Bratři.

Počátek Jednoty bratří českých.

Duchovním otcem Jednoty bratrské byl Petr Chelčický. Avšak jeho myšlenky v život uvedl teprve bratr Řehoř a stal se tak vlastním zakladatelem Jednoty bratrské.

Bratr Řehoř pocházel z chudé rodiny šlechtické. Z náboženského zápalu vstoupil asi roku 1448. do kláštera v Praze, na Slovanech, nebyl však knězem. Velmi pilně chodíval na kázání do chrámu Týnského, která konal znamenitý kazatel Rokycana, tehdejší volený arcibiskup pražský. Řehoř byl prý synem jeho sestry. Husitská církev česká byla tehdy zcela odvislá od církve římské, od níž se lišila hlavně přijímáním pod obojí způsobou. Papež volbu Rokycanovu za arcibiskupa potvrditi chtěl jedině s podmínkou, aby se Rokycana kalicha odřekl. Nemohouce proto čeští kněží husitští doma na kněžství býti posvěceni, musili za tím cílem putovati do

ciziny ke katolickým biskupům, kteří je světili jedině tehdy, když slíbili, že se vzdají všech svých zvláštností, dovolených basilejskými kompaktáty. Proto Rokycana na kázáních svých dokazoval, že papež je Antikrist, jak o něm píše Zjevení Janovo, že pravidlem náboženství nemají býti kompaktáta, ale zákon Kristův a že všecko papežské jako poskvrněné se musí opustiti a ze základů apoštolských znovu vybudovati. Lidé mysli, že Rokycana dokoná opravu církve, započatou Husem.

Řehoř tak byl pohnut kázáními Rokycanovými, že i soukromě navštěvoval svého milovaného kazatele a s ním o věcech víry rozmlouval. Rokycana vyjednával té doby o spojení církve husitské s církví řeckou (pravoslavnou). K jeho radě vysláni byli r. 1450 ze sněmu poslové do Cařihradu, kterým Řekové světiti české kněze přislíbili. Avšak brzy na to r. 1453 dobyt byl Cařihrad od Turků a tak jednání přerušeno.

Dva řeční kněží, kteří odtamtud uprchli, přišli pak až do Prahy. Rokycana jim dovolil sloužiti mši v chrámě Týnském. Ale tak poznal Řehoř i jeho přátele, že i v církvi řecké čistota víry obřady jest zahalena, a že tudíž ani od spojení s ní nelze ničeho čekati. Prosili proto Rokycanu, aby přešel od slov ke skutkům a spolu s nimi opustil církev římskou. Rokycanovi zdálo se to však býti příliš nebezpečným. Doufal snad, ovšem marně, že papež ho přece za arcibiskupa potvrdí. Povzbuzoval proto své posluchače odkazem do budoucnosti, říká: »My povrchu se dotýkáme, ale brzy vyjdou, kdož základy pravdy z hloubi na světlo vynesou.« Dal také čísti Řehořovi některé spisy Petra Chelčického. Řehoř nestaral se o věrouku ani nedůvěřoval mudrcům.

ale lačněl a žíznil po Ježíši Kristu. Spisy Chelčického byly jeho duši výbornou potravou a touhu jeho ještě více roznítily. Byl jimi tak nadšen, že neustal, dokud jich všech nepřčetl, ano i na cestu do Chelčic se vydal, aby osobně poznal velikého toho myslitele.

Spisy Chelčického přinesly Řehořovi a jeho přátelům jasno v té věci, že je potřebí oddělit se od církve, která se vzdálila od Ježíše, a založit novou společnost lidí, kteří by vespolek žili v lásce v duchu Kristově.

K prosbě Rokycanově dovolil jim král Jiří, aby se usaditi směli na jeho panství Litickém, ve vsi Kunvaldě u Žamberka, v horách orlických nedaleko hranic slezských. Tam odstěhovali se roku 1457 a 1458 přátelé Řehořovi, pražští měšťané a mistři, a k nim přidali se i odjinud lidé stejně smýšlející, učení i neučení, řemeslníci i rolníci, zejména z jižních Čech zbytky Táborů, které roku 1452 král Jiří rozprášil, a bratři Chelčičtí. Také farář žamberský Michal přistoupil k nim. Nazývali se vzájemně bratřími a sestrami, z čehož povstalo jich jméno Bratři Čeští. Také se jmenovali bratřími zákona Kristova, prohlašující se tak za stoupence Mistra Jana Husi, který pravil, že zákon Kristův k řízení církve jest dostatečný.

Brzy potom jiný žák Rokycanův, kněz Martin, usadil se v Krčíně u Nového Města nad Metují a přidal se k bratřím. Řehoř pak chodil po celé zemi od místa k místu, vyhledával lidi, hledající pravdu, a získával je pro Jednotu. Mladá Jednota musila však hned na počátku svého trvání překonati nebezpečný vnitřní rozkol ve vlastních řadách. Někteří bratři táborští totiž tvrdili, že při svátosti těla a krve

Páně není Ježíš přítomen, a tím hrozily v Jednotě propuknutí opět hádky náboženské, které již půl století zaměstnávaly svět křesťanský. Na shromáždění v Kunvaldě roku 1459 rozhodovalo se o této otázce. K návrhu bratra Řehoře bylo usneseno, »aby všech traktátů zanechající, dosti měli na zákonu božím a jemu sprostně věřili«.

Tím položen byl hned od počátku hlavní důraz na život a otázky věroučné prohlášeny za vedlejší.

Tak zažehnány byly šťastně rozpory vnitřní, ale za to nastalo opět vnější pronásledování. Vrchnost světská nemohla se obejít bez pronásledování těchto tichých učenlivců Kristových. Žalovalo totiž okolní kněžstvo na kněze Michala, že při bohoslužbě nenosí ornátů, ani nekoná obřadů. Rokycana žalob těch nedbal, ale žalobníci prostřednictvím královny Johanny popudili krále Jiřího, který se bál, aby Bratři nebyli zárodkem nové válečné strany táborské, a proto je pronásledoval. Shromáždění v Kunvaldě byla jim roku 1460 zakázána, takže mohli se scházeti jedině tajně na Rychnovsku. Také v Praze na Novém Městě měla bratrská Jednota několik přívrženců. Řehoř je navštívil jednoho dne v březnu roku 1461. Když byli shromážděni, přišla jim výstraha, že, neskryjí-li se, všichni budou uvězněni. Řehoř je vyzval, aby se rozešli, ale bratři nechtěli. Dle zprávy bratra Lukáše »O původu církve svaté« z roku 1522. pravili, že »skřipec na snídání a hranice na oběd jim bude«. Brzy pak přišel rychtář a oslovil je slovy písmá:

»Všichni, kdož zbožně žítí chtějí v Kristu Ježíši, protivensství mítí budou. Protož vy, kteří jste zde shromážděni, následujte mne do vězení.«

Komenský píše v »Krátkých dějinách církve slovanské«, že Bratří v době svého pronásledování »po horách a lesích se rozptýlivše, jeskyně obývali, ani zde nejsouce dosti bezpečni. Pročež krby za příčinou vaření jen v noci (aby je vystupující kouř neprozradil) rozněcovati se odvažovali a kolem ohně v krutém mraze zasedající zaměstnávali se čtením písma a zbožnými rozmluvami.«

K správě sborů zvolili si hlasováním ze sebe starší, ale i kazatele nedali si svétiti od římských biskupů.

Roku 1467 sešli se za účelem zvolení kněží ve Lhotce u Rychnova všichni přední muži bratrské Jednoty z Čech i Moravy v počtu okolo sedmdesáti. Vyvolili ze svého středu hlasováním 9 mužů, které k úřadu kazatelskému za schopné pokládali, a dali do rukou chlapce, kterého si zavolali a jenž nevěděl nic o tom, co se děje, 12 zabalených lístků, aby je rozdělil oněm devíti mužům. Bylo jich 9 prázdných a pouze na třech bylo napsáno: »Jest«, totiž vůle boží. Mohlo se tedy státi, že by byli všichni dostali lístky prázdné, což by bylo znamením, že si toho Bůh nepřejí. Ale stalo se, že právě 3 popsané lístky přišly do rukou tří mužů, kteří tak zvoleni byli za první kněze bratrské. Byli to Matěj Kunvaldský, Tomáš Přeloučský a Eliáš Křenovský. Zazpívali pak první píseň bratrskou »Radujme se vždy společně«, kterou složil bratr Gabriel Komarovský. Zároveň zvolili i užší radu, která spravovala celou Jednotu a ve které mimo tři právě zvolené kazatele byli ještě Jan Chelčický, Jan Tábořský a Jan Klenovský.

Tak položen byl základ k nejčistšímu květu křesťanství, který kdy vykvetl od dob apoštolských, k Jednotě Bratří Českých.

Tři hlavní známky Jednoty Bratří Českých vytýká Palacký ve svých „Dějínách národa českého“ (IV. 1. 429): »1. Že obracela vždy větší pozor k životu nežli k učení křesťanskému, 2. že u ní pobožnost a rozum vždy v nerozdílné jevily se činnosti a 3. že přijata v ní zásada opravy také co do věroučné částky její hned od počátku,« takže »na základech takových dařily se pokrok a zdokonalitelnost nekonečná«.

Jednota bratrská rozšířila se pak v Čechách nejvíce za krále Vladislava Jagellonského. Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic psal roku 1497 králi, že »tato bezbožnost,(!) která za krále Jiřího a Rokycana, ač z kacířství byli obviněni, ani mukati se neodvažovala, nyní za krále katolického se zakořeňuje a větve své tak široko rozkládá, že sotva lze ji silami lidskými vykořeniti«.

Příčinou tohoto vzrůstu Jednoty byl vnitřní její přerod, kterým sice odcizila se poněkud myšlenkám svých zakladatelů, za to přiblížila se však skutečnému životu. Roku 1494 byla totiž na synodě rychnovském přičiněním bratra Lukáše Pražského přemožena nechť Jednoty ke vzdělání a k bohatství. Proti tomu byla jen menší strana Amosova v Pošumaví, která zavrhovala nejen vzdělání a bohatství, ale i obchod, válku, přísahu a veškeru moc světskou. Větší strana Jednoty zapřela Chelčického zásadu, že křesťan nemá nad jinými panovati, a připustila do svého středu i »pány«, kteří měli poddané. Pán smí prý i odsouditi na smrt, má-li zcela zřejmý důkaz, že je to vůle boží. Bratři nejsou již ani proti službě vojenské. Válčí však toliko pro věc spravedlivou.

Roku 1500 zemřel první biskup Jednoty, Matěj Kunvaldský. Místo něho zvoleni byli čtyři bisku-

pové, mezi nimi i bratr Lukáš, který sídlil v Mladé Boleslavi. Dva panské rody přihlásily se k Jednotě: Krajířové v Boleslavi a Kostkové v Litomyšli. Boleslav a Litomyšl staly se tak hlavními městy bratrskými. Tam měli Bratři své znamenité školy i tiskárny.

Velikému rozvoji Jednoty bratrské čeliti chtěl král Vladislav t. zv. dekretem svatojakubským, který vydal roku 1508 nátlakem církve podobojí. Zakázány byly jím všechny schůze »pikartů«, jejich spisy měly býti spáleny a kněží uvězněni.

Poměr utrakvistů a Bratří nebyl v té době nikterak přátelský.

A přece utrakvisté sami také dobře věděli, jak chutná pronásledování. Král Vladislav totiž na počátku své vlády podporoval katolíky a uvěznil několik kněží podobojích, zejména Michala, faráře od sv. Jiljí na Karlštejně. Sněm stavů podobojích roku 1478 proti tomu však protestoval a bouře lidu pražského roku 1483 očistila Prahu zase od katolických úředníků městských, které dosadil král.

Mír mezi oběma stranami uzavřen byl pak roku 1485. v Kutné Hoře, kterým katolíci i utrakvisté prohlášeni byli za rovnoprávné.

Utrakvisté měli tehdy o svěcení svých kněží postaráno. Byl totiž v Čechách italský biskup Augustin z Mirandoly v létech 1482—1493 a později Filip de Novavilla v létech 1504—1507. Hlavou církve podobojí byl však stejně administrátor dolní konsistoře (horní konsistoř byla katolická), ten však světicí moci neměl. Byla to největší chyba církve podobojí, že se nevzdala svého názoru, že jedině papež smí biskupa ustanovit, a tak zůstala vždy v područí církve římské.

Novoutrakvismus.

Nově se utvářily poměry, když v Německu roku 1517 započala reformace Luterova. Luter podobně jako Hus obrátil se proti papežství, pohoršen jsa prodáváním odpustků, které papež Lev hlásal na dostavění chrámu svatopetrského v Římě. Reformace Luterova zaplavila z českých zemí obě Lužice a Slezsko. Bylo to velké zadostučinění pro Čechy. Nepřátelé, kteří proti českým kacířům vysílali křížácká vojska, přijali najednou české náboženství a stali se kacíři daleko horšími, poněvadž přetrhali všechny svazky s Římem, kdežto Čechové dosud se počítali za věrné syny církve. Z Čech poslali Luterovi Husův spis »O církvi« a Luter vyznal, že nevěda, učil témuž, co Hus, a že již Augustin i Pavel byli Husity.

V učení Luterově obsaženy byly tři články basi-lejských kompaktát: svoboda slova božího, kalich a církev bez jmění, k tomu jazyk mateřský stal se bohoslužebným. Jaký div, že čeští utrakvisté přijali reformaci Luterovu s nadšením. Nemohli však veřejně vystoupiti a prohlásiti se za protestanty, poněvadž v Čechách zákony dovoľovaly jedině církev pod jednou čili katolickou a církev pod obojí čili utrakvistickou.

Protestantský směr v církvi utrakvistické nazýváme novoutrakvismem na rozdíl od staroutrakvismu, který se čím dále tím více blížil katolictví.

Na sjezdu stavů podobojích roku 1524. bylo ustanoveno, aby mše, sloužená na památku umučení Kristova, byla zjednodušena a sloužena jazykem českým,*avšak netrvalo to dlouho a reakce staroutra-

kvistů Paška a bezcharakterního administrátora Cahery zavedla opět staré obřady.

V tom zahynul však král Ludvík v bitvě u Moháče a Čechy dostaly volbou nového krále katolického a německého — Ferdinanda Habsburského. Byl to počátek konce samostatnosti české i náboženství českého. Ferdinand byl horlivý katolík. Deně přítomen byl dvěma mšemi, zpovídal se a přijímal desetkrát za rok. Také Čechy chtěl vrátiti církvi katolické. Uzlostlivě žádal, aby utrakvisté přestali na pouhých kompaktátech, kdežto již tehdy většina jich byla vlastně úplně evangelická.

Ferdinand byl však nepřítelem reformace a tím i novoutrakvistů. To se ukázalo, když roku 1543. administrátor Jan Mystopol, farář u sv. Mikuláše na Starém městě, svolal synodu duchovenstva utrakvistického. Shromáždění to usneslo se zanechati (ve smyslu učení evangelického) obřadů původu lidského — mše, procesí, vystavování svátosti oltární, modliteb za mrtvé, vzývání svatých. V důsledku toho rozhodl se Mystopol, že nebude konati procesí, obvyklé v den památky Husovy. Král mu však konání tohoto průvodu nařídil. Usnesení synodu pak nepotvrdil, nýbrž odpověděl na ně toliko zasláním opisu kompaktát. Kompaktáta měla se takto státi brzdou pokroku, kterou měl býti utrakvismus přinucen držeti se starých obřadů.

Bratrská konfese.

Bratr Jan Augusta byl roku 1532. zvolen biskupem bratrským a sídlem svým učinil Litomyšl.

V Německu dvě léta před tím roku 1530. sestavil Melanchton konfesi, jež téhož roku předložena byla

sněmu shromážděnému v Augsburku a od toho jméno augsburské konfese obdržela. To povzbudilo Augustu k sepsání bratrské konfese čili »Počtu z víry«, která roku 1535. císaři Ferdinandovi podána byla, podepsána jsouc 12 pány a 33 rytíři.

Ke konfesi této napsal Augusta znamenitou »Předmluvu starších Bratří zákona Kristova, kteréž z nenávisti Pikarty a z nevědomí Valdenskými jmenují«. V předmluvě té hned na počátku uvádí se hlavní důvod, který k sepsání konfese vedl: Bratři chtějí se očistiti od zlých pověstí, které nepřátelé jejich o nich roznášejí. Tvrdili totiž o nich, »o církvi svaté, že by nevěřili, ale sami se toliko za ní drželi, jiné pak všechny odsuzovali. Též že by o svatých, zvláště o blahoslavené Panně Marii, matce Pána našeho Ježíše Krista, zle a neprávě smyslili, o postech a rádech církevních nic nedrželi, svátosti Páně zlehčovali, jich sobě za nic nevážili, jim se posmívali a rouhali. Zvláště pak, že by o svátosti večeře Páně nevěřili, by tu přítomné pravé tělo a pravá krev Pána Ježíše býti měla, a že k tomu mnohé zlé a nešlechtné věci činili a drželi. Také že by ani v syna božího nevěřili, ale proti víře obecné křesťanské hrozně bloudili, a jiné v totéž uvořili.« Tyto zlé pověsti šířili o Bratřích nejvíce kněží. Říkali lidu: »Nemluvte s nimi, ani jich spisů čtěte. Neb pěkně mluví i píší, ale jiné v srdci drží, nevěřte jim, lháři jsou a čert z nich mluví, neobracejte se na jich řeči, že o Bohu a Kristu i o jiných pěkně mluví, svedou vás.« Augusta ličí dále, proč vystoupil z české církve podoboji a přistoupil k Bratřím.

»Jsouce zrozeni a vychováni pod náboženstvím kněží strany české pod obojí způsobou, slychali jsme od nich mnohá a rozličná kázání o tom, jak jest kře

stánstvo nyní velmi zavedeno, skrze učení a ustáto-
vení mnohá lidská, odporná zákonu božímu.»

»Což jsme my od nich přijavše, na to jsme se
vydali, že jsme zákon Páně pilně čítali i mnohá jiná
pisma starých učitelův českých, kteříž za svého času
přednost drželi v jednotě české jako Mistra Jana
Husa svaté paměti, Mistra Matěje Pařížského, Mi-
stra Jana Rokycana, kněze Martina Lupáče a jiných,
až i Petra Chelčického, laika, kterého mistr Jan Ro-
kycan miloval a jeho knihy velmi miloval a jich uží-
val. Skrze to poznali jsme nemalé vystoupení a za-
vedení od pravdy písem svatých při kněžích i při
lidu.«

»Těmi a těm podobnými příčinami vzbuzení a nu-
cení jsme byli, abychom šli a zkusili, co by mezi
Bratřími bylo, nic jiného v tom nehledající, než spa-
sení a upokojení svědomí svého v pravdě Páně.«

»I přišli jsme mezi ně a byvše mezi nimi, vyptá-
vali jsme se s pilností o těch věcech.«

»To jsme při nich shledali, že se oni právě řídí
a spravují v náboženství podle zákona božího a pří-
kladu prvotní církve svaté. Také jsme našli i ty čtyři
kusy, o kteréž jsou starší Čechové, otcové naši, s Ří-
many innohé a veliké nesnáze, až i ukrutné boje měli,
kteréž i v Basilejském sněmu obdrželi, že je oni právě
a skutečně mezi sebou drží.«

»A oblíbivše sobě jejich náboženství právě podle
zákona božího vedené, připojili jsme se k nim, aby-
chom i my s nimi toho dobrého účastni býti mohli.«

Ke konci praví Bratří, co vyznávají:

»Pisma svatá zákona božího za přední správu
svého křesťanství máme. Víru apoštolskou dvanácti
článků držíme i vyznáváme. Krista Ježíše za svého

bóha, pána a spasitele držíme i vzýváme. Křest jeho svatý máme i jeho užíváme. Úřad přísluhování jeho, jenž slove kněžský a klíče království božího také máme, držíme i užíváme. Svátost těla a krve Páně pod obojí způsobou všichni spolu jednomyslně přijímáme a užíváme podle jeho ustanovení.«

»Krátce, abychom summou všecko pověděli: Držíme se zdravého a čistého učení evangelium Kristova, neb svatého čtení. Jim samým svá i lidská svědomí řídíme, je milujeme a s mnohou vděčností ho užíváme v naději jistého spasení, v němžto všechna moc i podstata života pravého církve svaté i pravého křesťanství záleží.«

Tuto bratrskou konfesi podal králi Ferdinandovi pan Kunrát Krajíř z Krajku, nejhorlivější pomocník Augustův, pravý světský náčelník Jednoty. Mezi králem a panem Krajířem vyvinula se při tom rozmluva velmi bouřlivá. Ferdinand pravil: »Rádi bychom věděli, kterak vy jste v tu víru přišli, čert vás v ni uvedl.« Pan Krajíř mu odpověděl: »O milostivý králi, ne čert, než Kristus pán skrze učení svaté.« Ferdinand, zachvácen byv náhlým výbuchem hněvu, rozkřikl se: »Však vy nejste ani papežem, ani císařem, ani králem, než věřte vy, co chcete, my vám toho nebráníme, třebas do pekla jděte. Než skutkem brániti budeme, abyste se nescházeli a své rejdy nestrojili, toho nedopustíme, bychom hrdlo na to nasaditi měli a nechceme další disputaci s vámi míti.«

Jestliže však pro konfesi Bratří Českých Ferdinand jako katolík pochopení neměl, veliké pochopení pro ni projevil německý reformátor doktor Martin Luter.

Dal ji roku 1538. ve Wittenberku v latinském překladě tisknouti a připojil k ní předmluvu. Právě

v ní, že u Bratří nalezl »veliký div, v církvi papežově téměř neslýchaný: totiž, že opustivše lidská učení, pokud nejvíce mohou, přemýšlejí v zákoně Páně dnem i nocí«.

»Protož schvaluji a poroučím v Pánu tuto konfesi všem dobrým lidem, v níž spatří jasně, jak neprávě až posavad od papeženců odsuzování a trápení byli.«

Také v Polsku bratrskou konfesi přijali s radostí. Stanislav Sarnicki, polský kazatel reformovaný, napsal o ní toto svědectví: „Kdyby se mne někdo tázal, v čem liší se vyznání české od augsburského neb helvetského, mohl bych ukázati, že všechna vyznání německá i francouzská to hlavně činí, že papeženské zlořády odmítají a zatracují, jediné vyznání následovníků mučedníka Husa netoliko bourá, co protivného jest, nýbrž i opravuje a obnovuje stavbu nově obrozeného člověka a církve dobře spořádané.«

Vedle bratrské konfese z roku 1535. ještě z jednoho spisu současného poznati můžeme, co vyznávali naši Bratři Čeští. Bratr Beneš B a v o r y n s k ý, správce sboru boleslavského, zemřelý r. 1535., napsal »Knihu o pravém náboženství křesťanském«. Vytisknouti ji dal bratr Martin M i c h a l e c, správce sboru prostějovského roku 1543., který ji jistě uznával za správný obraz učení bratrského.

Tato kniha Bavorynského má 5 částí: I. O původu slova náboženství. II. O tom, co by bylo náboženství. III. Rozdíly neboli stupně náboženství, které jsou: 1. nábožnost lidí slovo boží přijímajících a napravujících se, 2. pobožnost lidí v mír s Bohem vešlých, 3. zbožnost lidí dokonalých v pravdě. IV. V čem záleží náboženství: ne v lidských věcech, ale v Kristu Ježíši. V. Čím by náboženství mělo zacho-

váno býti a odkud může poznáno býti. Jak se s ním lidé daleko chybili a od něho svedeni byli.

V I. části Bavorynský píše: »Ti, kteříž se k Bohu táhnou a při něm stojí, mají moc a právo skrze Pána Krista synové boží býti a právě nábožní slouti, neb to z Boha mají. A to k Bohu obrácení a přidržení se jeho právě náboženství slove, protože původ z Boha a z účastnosti Ducha jeho pochází.«

Ve druhé části vykládá to podrobněji: »Náboženství právě jest skrze víru čtení svatého poznati, dojíti, užívati i následovati Pána Boha v milosti a v pravdě jeho.« »Žádá-li tedy kdo synem božím býti, má skrze víru poznati Boha.« »Poznati Pána Boha v milosti a pravdě jeho jest míti právě a celé uspokojení a odpočinutí v svědomí i v naději s radostí Ducha, v tom, že všichni hříchové tvoji odpuštění jsou, a že jistě dojdeš po smrti vzkříšení věčné slávy.« »K tomu přináleží, abys (znaje a požívaje Pána Boha) jeho také následoval, neb to tobě prokáže, že jsi podobný Bohu, když tak dělati budeš, abys milosrdenství i spravedlnost ke všem od sebe činil, jakož i on činí.«

První pohroma.

Mezi Bratřími a Luterem byl od počátku styk velmi živý. Bratři radovali se z úspěchu Luterova v očišťování církve a již roku 1522 poslali k němu Jana Roha a Michala Bílého, aby mu blahopřáli, že světlem poznané pravdy vládne.

Roku 1542 sám biskup Jednoty Jan Augusta s Jiřím Israelem a panem Jáchymem Prostibořským šli navštívit Lutera do Vitemberku. Chtěli poznati, jaká je naděje na přijetí kázně v německých církvích

evangelických. Byvše přátelsky přijati, podali zprávu, jak husitské církve v Čechách a na Moravě znenáhla k luterství přecházejí, ve snaze však po životě křesťanském ničeho nenapravují.

Luter pravil tenkrát k Bratřím: »Buďte vy apoštolý Čechův, já se svými budeme apoštolý Němců. Konejte tam dílo Kristovo, jak se vám příležitost naskytne, my totéž konati budeme jak nám zde bude možno.«

Luter smýšlel o bratřích krásně. Pravil, že »nepovstali od dob apoštolských lidé, jejichž církev blíže by byla přistoučila k učení a řádům apoštolským, než Bratří Čeští.«

Za své styky s Luterem velice trpěli Bratři od krále Ferdinanda. Když totiž němečtí evangelíci na církevní sněm v Tridentě roku 1545 své zástupce neposlali, císař Karel V. dal roku 1546 kurfiřta saského Jana Fridricha do klatby a zatím co italští a španělští biskupové šli na církevní sněm do Tridentu, žoldnéři italští a španělští táhli do Německa potrestati neposlušné evangelíky. Český král Ferdinand chtěl pomoci svému bratru císaři Karlovi, ale z Čech nikdo nechtěl táhnouti proti kurfiřtovi, který »s poddanými svými pod obojí způsobou přijímá a tudíž s Čechy v náboženství nemálo se srovnává.« Ferdinand bez svolení sněmu 12. ledna 1547 nařídil hotovost zemskou, kdo se nedostaví v ustanovený čas do Litoměřic, měl ztratiti čest, hrdlo a statek a měl býti vyhnán ze země. Proti tomu 10. února města česká pod vůdcovstvím Prahy yešla v Jednotu a slíbila si pomoc ve všech případech. Bratrský pán Vilém Křinecký z Ronova přiměl šlechtu, že se přidala k Pražanům: 1738 pánů a rytířů přiložilo své pečeti k zápisu jednoty.

Avšak 24. dubna byl kurfiřt saský u Mühlberka poražen a nyní nastalo trestání Čechů. Hněv králův dopadl na stav městský a Jednotu bratrskou. Jméno měst bylo zabaveno, svoboda jejich byla zničena.

Nejvíce postižení byli Bratři. Nejslavnější sbory bratrské: hora Karmel (Mladá Boleslav) a hora Olivetská (Litomyšl) byly zavřeny. Bratrským pánům statky byly zabaveny a dostaly se v moc královu. Litomyšl odňata byla panu Bohušovi Kostkovi z Postupic, Turnov panu Adamovi z Vartenberka, Brandýs nad Labem panu Arnoštu Krajířovi z Krajku. Ferdinand již dávno bažil po honbě v lesích brandýsských. V březnu 1548 nařídil pak, aby Bratři z těchto panství do šesti neděl opustili království. Tak opustili tenkrát vlast naši první vystěhovalci bratrští a uchýlili se přes Poznaňsko do Pruska. Kteří se pak nevystěhovali, byli zuřivě pronásledováni.

Nejsmutnější jest, že v tomto pronásledování Bratři účast měli také kněží utrakvističtí. Bratr Jan Černý píše, že »ani hejtmané královští, ani kněží římsí pod jednou, tak zle, tak tyransky, takovými haněními a zlostmi, lžemi, trápením rozličným, hrůzami a strachy, zlořečenstvím a takovými věcmi netrápili jsou lidu bratrského, jako to nestydaté kněžstvo kališné«.

Bratrský biskup Jan Augusta byl zajat spolu s písařem Jednoty Jakubem Bílkem v lese nedaleko Litomyšle a posláni byli do Prahy. Tam na nich několikrát zkoušeli umění katovské: Augustovi natřeli kyčle smolou, zapálili a kleštěmi pak hořící maso s těla trhali. Nepřestali, až když byl strach, aby neskonali. Rány, zůstavené bez léčení, zjitřily se, šíříce hrozný zápach. Král pak posílal nelítostné

rozkazy, chtěje na Augustovi vynutiti doznání, že návštěvou u Lutera dopustil se zrady a že chtěl, aby kurfiřt saský se stal králem českým. Ale Augusta mlčel. Potom byli zavezeni na Křivoklát, kde Bílek vězněn byl třináct let, Augusta šestnáct, až do smrti Ferdinandovy. Roku 1560 bylo jim ulehčeno na přimluvu Filipíny Velserovy, krásné manželky arciknížete Ferdinanda, která byla evangelička, pocházejíc z měšťanské rodiny v Augšpurku.

Král Ferdinand dostal potom chuť i na církev utrakvistickou. Roku 1549 předložil konsistoři pražské dvanácte článků o přepodstatnění, o mši, o svatých, o postech, o modlitbách za mrtvé. Ve všech těchto bodech prohlášeno bylo učení katolické závazným i pro církev pod obojí.

Konsistoř tyto články přijala, administrátor Mystopol byl přestrašen, ale zamítla je universita a sněm k tomu konci svolaný. Mystopol rozhorleně vykládal tam, že články předložené neodporují kompaktátům. »Kde se evangelium zmiňuje o kompaktátech?« zvolal na něho starý Křištof z Vřesovic. »Držme se bible a nedbejme těchto nálezků lidských!«

Tím byly články pohřbeny. Ale Ferdinand nemínil ustoupiti. Nařídil, aby z království vypuzeni byli faráři, kteří nebyli vysvěceni podle řádů římských. Namířeno bylo to zejména proti těm, kteří studovali na evangeličké akademii ve Vitemberku. Tak vypuzeno bylo přes dvě stě farářů ze svých chrámů. Ale tam, kde takto zbaveni byli duchovních pastýřů svých, předčítali pak evangelium a kázali slovo boží školmistři a řemeslníci a dosazeného faráře pravověrného nikdo neposlouchal.

Ferdinand zajel i na Moravu. Tam doufal nalézt i mysli povolnější než v Čechách, neboť Morava Čechy v povstání roku 1547 nepodporovala. Na sněmě v Brně roku 1550 stěžoval si na pokroky kacířů: slíbil prý zachovávat i kompaktáta, ale »co společného s utrakvisty mají všichni tito žáci Luterovi, Zvingliho nebo Kalvínovi, tito Turci, ti novokřtělci, ti různověrci všelikého původu a všelikého rázu, jichž se jen hemží v zemi?«

Nejvyšší hejtman moravský pan Václav z Ludanic odpověděl mu jménem stavů. Prosil ho, aby se neprotivil vůli boží a nepřekážel svobodnému vykonávání jejich víry. »My všichni,« končil, »neupustíme ani za mák od svého přesvědčení, a já sám spíše bych nasadil hlavu, než bych upustil od své víry. Morava spíše sejde ohněm a popelem, nežli by v této věci strpěla násilí.« Statečným vystoupením svým zachránil pan z Ludanic Moravu před obmezováním svobody náboženské. Těžiště Jednoty Bratrské přesunulo se tak z Čech na Moravu.

Na štěstí zaměstnali Ferdinanda pak Turci, tak že neměl času na šíření katolicismu ve svých zemích. Roku 1555 augsburským mírem náboženským zaručena byla v Německu svoboda víry protestantům. Duch zvítězil nad hrubou silou, slovo nad mečem. Protestantism ovládal pak víc a více i obyvatelstvo království Českého. Pronikl i do řad městských, v kostelích znenáhla bohoslužby nabývaly rázu evangelického. Jediné dvě místa zůstala katolická: Plzeň a Budějovice.

Ferdinand chtěl tomu čeliti povoláním jesuitů do Prahy. Dne 18. dubna 1556 přišlo do Prahy prvních dvanáct jesuitů. Byli to Němci. Je zajímavé, že katolická reakce v Čechách vždy šla ruku v ruce s ně-

mectvím. Dle listu P. Baltazara Hostovina ze dne 27. září 1568 bylo v pražské koleji jezuitské zařízení vše tak, jako by kolej byla uprostřed Německa a ne uprostřed Čech. (Viz „Deutsche Arbeit“ 1911, str. 735.) Kapitula svatovítská dala jim dosavadní dominikánský klášter a kostel sv. Klimenta u Karlova mostu v Praze na Starém Městě, Ferdinand daroval jim důchody statku ojvínského u Žitavy (1400 tolarů ročně).

Dne 15. září 1561 posvěcen byl od papeže za arcibiskupa pražského Antonín Brus z Mohelnice.

Katolicism byl proto u veliké výhodě, poněvadž měl pevnou organizaci, která novoutrakvistům čili evangelíkům pro odpor vlády chyběla.

Za to Jednota bratrská znovu zkvétala na Moravě. Roku 1557 slavena byla stoletá památka jejího založení na synodě v Slezanech. Za biskupa polského byl tam zvolen Jiří Israel a za moravského biskupa Jan Blahoslav. Péči bratra J. Blahoslava vydán byl roku 1561 v Šamotulích v Polsku jeden z nejznamenitějších bratrských kancionálů pod názvem »Písně duchovní Evangelistské«. Název ten je jistě zajímavý, a to tím více, že se nalézá i u všech pozdějších bratrských kancionálů. Bratři své písně považují za evangelické. Obsahuje 735 písní, z nichž 69 složil Blahoslav. Mimo to jsou v něm písně Husovy, Rokycanovy, táborské, Lukášovy i Augusty, dlíciho ve vězení.

Hned po smrti Ferdinandově vytištěn byl kancionál tento i na Moravě v Ivančicích roku 1564 ještě s nádhernější úpravou. Téhož roku vytištěn byl i Blahoslavův znamenitý překlad Nového Zákona z původního jazyka řeckého.

Blahoslavení nastal tak nový rozkvět české literatury bratrské.

Novoutrakvisté a Bratři.

Nastoupením krále Maximiliána na trůn český zdálo se, že lepší chvíle nastávají českým evangelíkům.

Maximilián byl totiž reformaci velmi nakloněn. Kazatelem jeho byl evangelický kněz Jan Pfauser, lékařem evangelík Jan Kraft. Ačkoliv pak při zvolení svém za krále římského prohlásil, že chce žít a umřít v svaté církvi římské jako jeho předkové, byl přece mnohem snášenlivějším k evangelíkům, než jeho otec. »Věci náboženství křesťanského se týkající,« psal roku 1574, »nemohou býti mečem řízeny a spravovány.«

Přece však Bratři hned na počátku jeho vlády roku 1564 marně mu předložili svou konfesi, žádající za svobodu, a roku následujícího stavové marně usilovali o právo k obsazování utrakvistické konsistoře.

Jen toho dosáhli na sněmu roku 1567, že kompaktáta byla prohlášena za neplatná. Císař svolil k tomu pod podmínkou, aby »mimo víru svatou křesťanskou pod jednu a pod obojí způsobou do tohoto království žádných jiných sekt bludných pod žádným vymyšleným způsobem uvozováno nebylo«.

Bylo zřejmo, že evangelíci čeští za rostoucího vlivu katolicismu, podporovaného jesuity a pražským arcibiskupem, jedině sblížením obou svých stran: novoutrakvistu a Bratři, domohou se svobody náboženství.

Jaký byl tehdy vzájemný poměr novoutrakvistu

a Bratři? Novoutrakvismus byl směrem čistě evangelickým. To poznáváme z novoutrakvistické konfese z roku 1562. V předmluvě její Matouš Kolínský z Chotěran píše o církvi zcela ve smyslu evangelickém jako o viditelném shromáždění lidí, »kteří se přidržují neporušeného učení evangelia a užívají svátostí dle ustanovení Kristova, aby byli živi spravedlností. K této svaté církvi „katolické“ přísluší lidé v celém království českém a markrabství moravském, jenž se obecně zove stranou, přijímající pod obojí večeři Páně.« Také na Moravě utrakvističtí kněží sepsali roku 1566 svou konfesi o 16 článcích, ale ze strachu před olomouckým arcibiskupem nedali ji tisknouti. Kněží utrakvističtí v mravním ohledu nebyli však tenkrát bez úhony. Blahoslav charakterizuje poměry na Moravě kolem roku 1566 velmi temnými barvami:

»Tak ubozí se vrtí, jsouce nespokojeni neb nespokojeni, jedni to, jiní jiné smýšlejíce a někteří jako krávy ničemu nerozumějíce. Nebo nejsou než sebraná včel i se strany docházení ouřadu, jedni od biskupů papežských, jiní od Luteriánův a jiní od jinů. A tak i podnes někteří hospodáříkové, řemeslníci vdlužíce se a zapletouce v živnosti, i běží kamž rozumí pro kněžství, jako Sýkora, soukeník přerovský, vypadlec od Bratří, kterýž běžev do Krakova přinesl od biskupa kněžství. Ihned potom brzy povcičiv se v ožralství, v Přerově přijat od Lipenských za faráře, ale nedlouho mu Pán Bůh trpěl jeho bezbožnosti, brzy ho z toho světa vzal. Jiní pak chtějí se více Bratřím podobniti do Vitemberka běhají, mnozí ani slova latině, též i německy neumějící a jsou pouzí oslové, když jen svědectví od některého pána aneb kněze faráře přinesou.«

Věřoučně nelišili se Bratři ani od novoutrakvistu českých ani od Luteránů německých. Toliko řád a kázeň dělila je od sebe.

Již roku 1558 srovnává bratr Jan Blahoslav Jednotu bratrskou s Luterány německými. Odpovídá totiž svému příteli, který mu položil otázku: »Jsou-li Bratři rozdílní od Luteránů neb evangelistů, poněvadž někteří lidé praví, že by nic rozdílní od sebe nebyli, ale že jsou jedno?«

1 odpovídá: »Jsou v něčem rozdílní a v něčem nejsou. V těchto pak věcech jsou jedno: 1. Že se obojí od církve římské oddělili, protože ji mají za lid bludný. 2. Obojí svatá písma a starou apoštolskou církev za nejprvejší pravidlo drží. 3. Těž obojí svědomí lidské ne na skutcích a zásluhách lidských zakládají, ale na samé milosti boží. 4. Obojí k životu pobožnému a ctnostnému napomínají lidu a svátostmi slouží bez svatokupectví.«

Rozdíl pak vidí nejprve strany kněží a kazatelů, pokud se týče kázně, zřízení a řádu církevního, »ze strany učení: nemnozí jsou rozdílové, nejspíše by v tom spatřím byl rozdíl, že kněží luteránští nejednomyslně káží a učí a toto vše proto, že není řádu a jím svázání. Při svátostech též není mnoho rozdílu, neb o křtu, o klíčích Kristových, o večeři Páně téměř jednotejná víra od obojích se pokládá, kromě smysl jinak a jinak rozdílně drobet od sebe bývá vypravován, ale o to vše snesení jest mezi Luterem a Bratřími se stalo léta 1536. Ze strany lidí pak jest rozdíl, že luteránské jednoty lid jest mnohem rozpustilejší a svěštější nežli lid jednoty bratrské, nebo Bratři kázně skutečně vedou.«

Podobně roku 1565 na synodě bratrské »v shromáždění starších bylo rozjímáno o konfesi augšpur-

ské a naši, byl-li by jaký rozdíl mezi nimi a měla-li by od nás přijata býti, kdyby o to na nás dotíráno býti mělo?

Co se učení dotýče, že ač by rozdíl nějaký v učení našem a jejich nalezen býti mohl, ten že nejvíc se vidí při artikuli o ospravedlnění, při svátostech, o nichž oni vysoce mluví, o kázni neplné, a zlého životem kněžstva i lidu vymlouvání a rozpasování, a smíšení se s mocí světa, i jí místa od nich dávání v správě církve, a v jmění zboží proti artikuli starých Čechů, že kněží nemají světsky panovati. A protož, co se konfese augustánské dotýče, bude-li nám podána, soudili jsme, poněvadž artikule mnohé křesťanské čisté evangelium v sobě má: a otcové naši s Luterein se posnesli ve Vitemberce, abychom my také ji nezamítali. Ale při tom abychom vždy se volali k naší, od Lutera a Vitemberských prvé přijaté a při ní zachování býti žádali, zvláště strany řádu a kázně: Řád se míní jednota lidu a správce, zřízení služebníků a plné poslušenství a jednomyslnost. Kázeň, trestání skutečné bludných smyslů i životů při kněžích i lidu.»

Podobně vyslovila se i bratrská synoda r. 1571.: »Augšpurské konfesi Bratři místo dávají, poněvadž se vidí zřetelně, že jedna a táž pravda jest od Bratři i od Vitemberských uznána. Řád a kázeň však Bratři podržeti chtějí a od ní žádnou měrou nijakž pustiti nemíní.«

Také v předmluvě k bratrské konfesi z r. 1574. pravi se totéž: »Ukazujet pak to skutek, že jeden a týž základ učení pravého máme s saskými církvemi těmi, kteréž se k augšpurské konfesi přihlašují, i se všecněmi, pravé učení majícími sbory, kteříž po našich v svých také zemích v pravdě křesťanské se ob-

novili a že naše učení s jejich se srovnává. Jakož pak i augšpurskou konfesi a obnovení jí od saských církví (z roku 1551) proti koncilu tridentskému vydané, naši sborové přijímají a k tomu se známe, že též smýšlíme a věříme jeden každý i všichni vespolek. Jestli pak kde v slovích ne všechno se srovnává se způsobem a formou mluvení, kteréhož jiní užívají, na tom se žádný pobožný a rozumný křesťan horšiti anebo urážeti nebude a nemá, poněvadž v základních věcech se srovnáváme.«

Ačkoliv takto zdůrazňují jednotu učení bratrského s učením luterským, vytýkají zase rozdíl ve příčině kázně: »Řád a kázeň svatou, v církvi svaté a péči o to, aby s učením a ústním vyznáním život a obcování se srovnávalo, jestliže kdo za věc zbytečnou soudí, ten na sobě znáti dává, že učení křesťanského nezná. Od té tedy kázně kdybychom odstoupili, zradili bychom nad věrou křesťanskou i nad předky svými. A aniž toho můžeme neb máme tajiti, což při té věci myslíme, že totiž na samém toliko učení pravého vyznávání přestávají nesluší, ale že i tato druhá částka, totiž řád a kázeň býti má: a té kdož zanedbávají, že s nimi se spojití nemůžeme. Nebo bychom pak slovy jedno a též učení s nimi vyznávali, však skutek mezi nimi a námi rozdíl činí. Kdež pak žádné kázně a řádu církevního není, může-li tu jaká církev býti, neví-li kdo, nechat se ptá.«

Nedostatek kázně v církvi luterské byl hlavní příčinou, že Bratří se od nich odkloňovali a přibližovali se Kalvinistům, kteří ve svých sborech o kázeň pečovali.

Tak na synodě v Přerově roku 1561. usnesli se starší bratrství — asi pod vlivem seniora Matěje Čer-

venky: »Ačkoli srovnání toho a jako v tovaryšství vjiti předků našich s dr. M. Luterem a pomocníky jeho, potom též s dr. M. Bucerem a jeho tovaryši, něhaníme ani potíráme, ale to, na čem jsme spolu zůstali, nepohnutě držeti míníme, totiž abychom my zůstávali apoštolé čeští a oni, totiž Luterovi pomocníci a učedníci němečtí, dobře o sobě smýšlejíce, Pánu Bohu se jedni za druhé modlíce; však že jsou nás ještě bližší evangelikové ti, kteříž Kalvína následují.«

Komenský praví podobně (v »Ohlášení«): »Nežádal toho Luter, aby Bratři jemu k vůli jiných evangelíků, rozdílný v něčem smysl majících, odříkati se měli. — Ačkoli ještě za jeho živobytí se Štrasburskými teology (mezi nimiž i Jan Calvinus francké na ten čas v tom městě církve správcem byl) velikou korespondenci měli. Nebo poněvadž dobří ti, svornost církve milující a obmýšlející muži, prostřední cestou pokoje jíti se snažovali, jaký i našich úmysl byl, nemohl se než duch•duchu ozývati. Ačkoliv zajisté smysl Kalvínův o večeri Páně rozdílný byl od Luterova, však, proto nebyl Cvingliův, kteréhož se Jednota vždycky odříkala, o holém znamení a památce. Nad to věděli předkové naši, že se vždy lépe řád, kázeň, tichost a pobožnost křesťanská v církvích švýcarských a franckých vzdělává, nežli v německých, jaký až dosavad, i nemohli, než litovati to, a Pána Boha chváliti a jednotiti se s těmi, s nimiž jest duch boží jednotil. Zvláště když v Němcích po smrti Luterově Illyricus Flacius a jiní nepokojní duchové bouřky tropiti a pobožnou tu duši Filipa Melanchtona a jiné mírnější trápiti, hyzdití, kaceřovati začali, a skrze to různice, nenávisti, sekty vyzdvihovali.«

Kalvinismus se právě v tom čase vyhlašoval.

Roku 1563. sepsán byl heidelberský katechismus Kašparem Oleviánem a Zachariášem Ursinem v Heidelbergu. Se spisovateli jeho udržovala Jednota bratrská písemný styk prostřednictvím bratra Ondřeje Štefana z Ivančic. Podobné styky měli i s Jindřichem Bullingerem, kazatelem v Curychu a spisovatelem helvetské konfese, vydané roku 1566. —

Avšak Řím tridentským koncilem zatím zmohutněl i nebylo vhodné dle různých konfesí se drobiti, nýbrž byl čas, aby všichni evangelíci čeští, Bratři i novoutrakvisté se spojili. Pěkný příklad v tom jim podala t. zv. shoda Sandoměřská, kterou roku 1570. spojili se polští Bratři, Luteráni i Kalvinisté.

Také v Čechách pracovalo se k tomu s obou stran. Bratr Jan Blahoslav píše již v prosinci 1566. ve své »Zprávě upřímné a sprostné«, určené pro pana Albrechta Černo-horského z Boskovic, nejvyššího sudího na Moravě, jenž byl evangelíkem a měl paní bratrskou: »Než kdyby taková reformace byla v Jednotě české (novoutrakvistické), kteráž by se způsobem první církve, kterýž ve svatých písmech světle jest vypsán, třebovala, snadno by bylo Bratřím s nimi se srovnati, nebylo by potřeba o té žádné nesnáze, totiž kdyby se tyto věci nalezaly při české straně: Nejprv kněží, aby v čistotě siovem božím přisluhovali, též svátostmi aby sloužili řádně a vedle smyslu Kristova, ne všechněm vesměs, ale hodným. Druhé: aby dobrými skutky, totiž pravou pobožností a šlechetností života Kristova sobě svítili. Třetí: aby při kněžích byla živá, opravdová péče o duše lidské. Čtvrté: Také, aby pilnou péčí zřízeně vedli o věrné a pobožné. Páté:

a to všechno, aby se dalo ve smysle dobrém a upřímném beze všech fortelů a obmyslů chytrých, to jest ne pro tělesný i jakýkoli zisk. Šesté: zůstávající v jednomyslnosti a lásce, bez různic, roztržek, nepokojů a hádek.«

Příkřejším jest jiný spis z té doby: »Proč Bratři Čechové ke kněžím luteránským nebo evangelickým přistoupení nechťi.« Bratři čeští prý před Luterem ku pravdě dospěli i ptají se: »Není-liž spravedlivěji, aby oni se k nám připojili, nežli my k nim? Než, kdyby oni vzděláni byli v takové čisté tělo Kristovo a my to spatřili při nich, tuž bychom rádi s milostí s nimi v jednotu vešli a kdybychom jináč učinili, zlořečenství bychom hodni byli.«

Touhu po spojení projevuje také synoda bratrská roku 1571., ze které uvedli jsme již stať, kladoucí důraz na jednotu v učení Bratří i Luteránů, ale rozdílnost v řádu a kázni. Praví: »Jestliže pak kdy Pán Bůh k tomu přijíti dá, aby všichni evangelíci obnovených církví, mistři, kazatelé i páni tak se sjednomyslnili a sjednotili, aby všichni ze spolka jednu konfesi vydali, přijali a stvrdili, jiné pak všechny odložili, tedy Bratři z takové jednomyslnosti majíce potěšení, tak se při tom zachovají, aby všichni pobožní a rozumní říci musili, že jsou pravých a věrných křesťanů chvalitebný zachovali způsob.«

Zatím císař Maxmilián povolil stavům Horních a Dolních Rakous augsburské vyznání a 14. ledna 1571. císařskou asekurací, danou v Praze, potvrdil jim volnost náboženství. Proto novoutrakvisté žádali na sněmu, který se sešel dne 7. května 1571., povolení augsburského vyznání z roku 1530. s podotknutím, že jiné sekty nechťi mezi sebou trpěti. Jménem Bratří ptal se Markvart Kryštof, také-li

míni za sektu Bratří boleslavské, že on jest jeden z nich. Pan sudí Bohuslav Felix z Lobkovic ozval se, že »oni nemají boleslavské Bratří za sektu, ale za své milé bratří, o nichž jistě vědí i o jich kněžích, že se lépe než oni a jich kněží spravují, a že jsou té naděje, že od nich budou mítí pomoc, v nějaký lepší řád uvedení se. A což by na odporu bylo, že se o to potom snadně s Bratřími snesou, aby se od nich ne-trhali.«

Arcibiskup a staroutrakvistická konsistoř činila však na císaře nátlak, aby dle své korunovační přísahy, bránící všem novotám, augsburskou konfesi, jakožto cizí, německé náboženství do země české nepřipouštěl. Císař jim vyhověl, a povolení augsburské konfesi odepřel.

Konsistoř pod obojí napomenula pak 17. září r. 1574. své kněžstvo, »kterak sektáři a jiní nepřátelé všady po krajích usilují, kterak by náboženství pravé, osoby naše i zvláště konsistoř mohli zkaziti, a nové učení, jako konfesi augsburskou, do tohoto království českého uvésti. Proto hleďte lid napomínati k modlitbám za církev, jeho a sami také milého Pána Boha prosíc, žádejte, aby jim ty řády jejich ráčil zkaziti.«

Česká konfese.

Otázka náboženská měla se rozhodnouti a upravití konečně na sněmu roku 1575. Byl to jeden z nej památnějších sněmů v dějinách českých.

Přehlédněme nejprve náboženské strany, které tenkrát v království českém byly.

Katolíci byli tenkrát nepatrnou menšinou. Nuncius papežský dle zpráv jesuitských odhadoval

je na 304.000 duší z úhrnného počtu 2 milionů obyvatel. V Praze měli jediný farní chrám u sv. Víta na Hradčanech, vedle kostelů klášterních. Ze šlechty byli katolíky: nejvyšší purkrabí, bohatý pán Vilém z Rožmberka a nejvyšší kancléř Vratislav z Pernštýna. Na sněmu měli asi $\frac{1}{2}$ hlasů, asi 30 ze 200 hlasů panských a rytířských. Z měst královských šel s nimi jediný zástupce Plzně.

Staroutrakvisté měli oporu v nejvyšším komorníku Janu z Valdšteina a hejtmanu pražském Zdeňku z Vartenberka. Konsistoř pod obojí byla sice obsazena staroutrakvisty, avšak neměla vlivu, jen v městech královských ustanovovala kněze, které jim světil katolický arcibiskup.

Novoutrakvisté měli v čele svém nejvyššího sudího, pana Bohuslava Felixe Hasištejnského z Lobkovic, Jiřího z Valdšteina, Hendricha z Kurpachu a Michala Španovského z Lisova. Slabou stránkou jejich byla nejednotnost v řádu, zaviněná tím, že nebylo v Praze bohoslovecké fakulty a tak odkázání byli čeští bohoslovci na studium v cizině.

Bratři měli v čele svém ze šlechty Karla Krájíře z Krajku a Diviše Slavatu. K Bratrům hlásila se tehdy asi patnáctá část stavu panského a asi desátá část stavu rytířského, z ostatního obyvatelstva ještě poměrně méně. Počet Bratrů v Čechách možno odhadovati asi na 50—100.000 duší.

Na sněmu roku 1575. dal císař stavům svolení, aby přede všemi jinými návrhy jednali mezi sebou o otázce náboženské a ustavili nějaký jednotný řád mezi kněžími a v náboženství.

Lobkovic vytkl program sněmu: »učení evangelické vzniklo v Čechách, odtud se rozšířilo do Ně-

mec, kde bylo potvrzeno od císaře. Proto si přejeme, aby král nás nechal žít v tomto pravém a svatém náboženství zjeveném od Krista a jeho apoštolů.»

Stavové novoutrakvističtí mysleli, že se jednati bude o vyznání augsburském. Bratří poukazovali zase na konfesi bratrskou. Konečně usneseno 16. března, aby byla zvolena komise, která by na základě spisů dosavadních vybrala z toho nejlepší, jak by starobylé učení Kristovo v Čechách mohlo býti utvrzeno a řád mezi kněží mohl býti uveden. A to se má zváti českou konfesi.

Se strany bratrské súčastnil se jednání bratr Kamejský a když onemocněl, kazatel pána z Kurcpachu bratr Jiří Strejc, ze strany luterské mistr Pavel Pressius, profesor universitní a mistr Dvorský, rektor university. Ti sepsali na základě konfese augsburské a bratrské novou konfesi. O návrhu jejím bylo jednáno nejprve ve výboru osmnáctičlenném a po některých změnách schválena v plném sněmu.

Císař Maximilián velmi se divil, že se Bratří s Luterány shodli. Dne 14. května přišel k němu pan Jan ze Žerotína. Císař seděl ve voze, chtěje jíti na procházku. I uzřev pana Jana, rozkázal mu k sobě do vozu vstoupiti, aby jel s ním. Mnoho spolu mluvili, a mezi jiným pravil císař: »Slyším, že páni Pikarté (Bratří) od konfese své již upustili a k těmto pod obojí (novoutrakvistům) přistoupili?« Pán ze Žerotína mu odpověděl: »Milostivý císaři, aby od konfese své Bratří měli upustiti, nic o tom nevím, žádají oni při své konfesi zůstaveni býti.« Dí císař: »Co pak tomu páni Pražané říkají, i oni o sobě hlásají, že jsou praví Husité a také při svém náboženství zůstávají chtějí.« Řekl pán z Žerotína: »Bratří,

kterýmž Pikarté říkají, ti jsou praví Husité, oni to náboženství v čistotě mezi sebou zachovali až posavad, o čemž v konfesi své a v předmluvě její široce vypsali.«

Česká konfese sestává ze 25 článků. Je výrazem společné víry tehdejší české církve evangelické. Její husitský ráz je patrný v tom, že klade důraz na křesťanský život a vystříhá se dogmatických hádek. Vliv bratrský je patrný: zvláště v článku o večeři Páně. V předmluvě konfese prohlašují stavové:

»My náboženství a té pravé křesťanské starodávne pod obojí svaté víry jsme, kteráž od syna božího, Pána a Spasitele našeho Jezukrista svůj začátek má a skrze svaté apoštoly po světě hlásána byla, až i do tohoto království českého jistým božským řízením před několika sty lety prvotně přišla; potom skrze M. Jana z Husince svaté paměti a jiné svaté muže kázáním a učením slova božího obnovena, až i také odsad do okolních zemí se dostala a potomně v německé říši při obecném sněmu v městě Augšpurce léta Páně 1530 v jistých člancích sepsána, uznána a přijata byla.«

Poměr k Jednotě bratrské vytknut byl těmito slovy: »Oznamujeme, jakož jsou oni (páni a přátelé naši milí z Jednoty bratrské) předešlých let konfesi svou podali, a aby při ní zachováni byli, žádali: že my jich, poněvadž se ve všech podstatných člancích s tímto našim podaným vyznáním víry naší křesťanské snášeji, od náboženství jejich utíkat nemíníme a společně jednomyslně žádáme, že nad námi všemi milostivou a ochrannou ruku držeti a nám, abychom v náboženství našem křesťanském volně a svobodně Pánu Bohu sloužiti mohli, toho milostivě příti ráčíte.«

Zároveň s českou konfesí předložili stavové evangeličtí králi církevní řád o 11 člancích. Hlavou církve české měla být konsistoř, volená od sněmu, na čele s administrátorem, který bude mít právo světit kněze. K ochraně církve zvolení budou od sněmu defensoři světští po pěti z každého stavu (panského, rytířského a městského).

Proti české konfesi vystoupila ovšem katolická strana, papežský nuncius, staroutrakvisté i sám papež a docílili toho, že ji císař písemně neschválil, ale 2. září 1575 pouze ústně dvěma vyšším stavům náboženskou svobodu slíbil.

Když pak 7. září Maximilián dosáhl toho, čeho žádal, totiž že králevic Rudolf přijat byl za krále českého, obrátil a odejev z Čech, zakázal vytištění české konfese a z Řezna pak nařídil přísné vykonávání Vladislavových a Ferdinandových mandátů proti Bratrům.

Majestát Rudolfův.

Nástupce Maximiliánův, Rudolf, byl přísný katolík. Naděje evangelické většiny českého národa, že domůže se svobody náboženství, byla proto ještě menší než za jeho předchůdce. Církev evangelická, novoutrakvisté a Bratři, sdružení nyní českým vyznáním, stále ještě trpěli nedostatkem organizace církevní, neboť staroutrakvistická konsistoř, kterou téměř nikdo neposlouchal, byla stále rozvoji církve na překážku. Bratrští kazatelé po roce 1575. dosazováni byli od bratrských pánů i do farních kostelů. Jednota bratrská byla na rozdíl od ostatní církve české církví misijní. Ziskávala stoupence své horlivě na všech stranách.

Také literárně pracovala Jednota bratrská. V letech 1579—1593 vyšla proslulá šestidílná bible kralická, znovu do češtiny přeložená a výklady opatřená z bratrské tiskárny v Kralicích na Moravě za vedení Izaiáše Cibulky a Jana Encáše. Studiemi Kalvinových výkladů bible přivedeni byli Bratři ještě blíže ke Kalvinistům nežli dříve. Od vydání bible kralické nedělí bratrský katechismus desatero božích přikázání jako katolíci a Luteráni, nýbrž staví »Neučiníš sobě rytiny« na místo druhé.

Zatím katolíci výchovou jesuitskou v Čechách neobyčejně zmohutněli. Císař Rudolf ustanovoval tyto vychovance jesuitské za nejvyšší úředníky zemské. Těm podařilo se vymoci dne 2. září 1602 nový mandát královský proti Bratrům. Slavný sbor boleslavský byl zavřen. To vedlo k novému semknutí Bratří a evangelíků. Hlavní zásluhu o to má bratrský pán Václav Budovec z Budova. Byl to vzdělaný pán, jedna z nejkrásnějších postav v dějinách našich. Narodil se asi roku 1551. Studoval na universitě ve Vitemberku, Ženěvě, Anglii, Škotsku i Dánsku. Po návratu domů stal se hofmistrem císařského vyslance Zinsendorfa, se kterým byl čtyři leta v Cařihradě. Na cestě z Dánska stavil se totiž Budovec v Roztoku v Německu u profesora Chytrea. Ten byl roku 1569 ve Vídni a napsal spis »O stavu církvi«, ve kterém psal i o Jednotě Bratří českých. Navštívil v Třebíči na Moravě bratrský dům. Tento spis vzbudil v Budovci touhu poznati církev východní, k čemuž pobytem v Cařihradě naskytala se mu vítaná příležitost. U křesťanů církve řecké zarážela jej však nevzdělanost kněží. Roku 1593, když vypukla válka s Turky, napsal Budovec nejznámější svůj spis »Antialkoran«. V Cařihradě také poznal, že

hlavní věcí je vira v Krista, ostatní konfesijní rozdíly že jsou podřízené. Nesouhlasil proto s boji, které tenkrát v Německu byly bojovány mezi Kalvinisty a Luterány a které vyvrcholily r. 1580 v přísně luterské »Knize Svornosti«, která znemožnila porozumění mezi oběma směry protestantismu.

V nitru byl Budovec přítelem kalvinismu.

Profesor Beza na universitě ženevské byl rádcem Budovcovým při spisování jeho spisů. Kalvínovy spisy měly veliký vliv na Budovce. Kalvín ve své »Instituci« má poslední kapitolu »O vnějších prostředcích spásy« (O politice a o původu moci vládařské). Všecku vládu odvozuje od Boha. Odboj proti vládě nedovoluje. Avšak jsou-li někde ve státě zřízení, která omezují libovůli králů, nezakazuje, aby vystoupila proti králi, který porušuje zákon. Tyto zásady staly se základem moderní svobody politické a staly se také hybnou silou odboje českých stavů evangelických proti císaři Rudolfovi.

Rudolf neměl dětí a proto chtěl se trůnu českého zmocnit bratr jeho Matyáš. V této tísní hledal Rudolf pomoci na sněmu českém. Stavové čeští k návrhu Budovcovu to odepřeli, »leč by prve císař je při náboženství a svobodách jejich zanechal«.

Ale na sněmu roku 1609 Rudolf odmítl uznati svobodu náboženství. Stavové sešli se proto 2. května 1609 v radnici novoměstské a nařídili svolání vojenské hotovosti zemské. To byl jediný prostředek, který na panovníka působil. Po dlouhém vykrucování 9. července 1609 podepsal Rudolf m a j e s t á t, kterým povolena byla vyznavačům české konfese svoboda náboženská.

Evangelickým a bratrským stavům vydána byla majestátem dolní konsistoř a akademie (universita)

a dovoleno jim zvoliti si k obraně víry defensory. Mezi katolickými a evangelickými stavy sjednáno bylo »porovnání«. Nikde jinde nedošlo k podobné náboženské smlouvě mezi dvěma nepřátelskými stranami, jež by tak prodchnuta byla zásadami vzájemné snášelivosti jako »porovnání«.

Mezi stavy bratrskými a evangelickými podepsána byla pak 28. září unie, ve které prohlašují s obou stran, že jsou za jedno u víře, vyslovené v české konfesi, a že proto nadále i utrakvisté, i ti, kteří se dosud Bratřími jmenovali, budou se jmenovati jediné křesťany pod obojí.

Bratří sami již před vydáním majestátu r. 1608. obstarali nové vydání České konfese. V předmluvě k ní praví, že »následující předků našich milých, tu konfesi ve všech podstatných člancích s naší se srovnávající, oblibujeme a náboženství toho, kteréž v též konfesi obsaženo jest, následujeme, k němu se přiznáváme a bohdá až do smrti naší při témž vyznání víry (poněvadž jedna pravda boží jak v něm, tak i v našem obsažena jest) zůstati a setrvati míníme«.

V konsistoři vedle administrátora pod obojí zasedal i senior bratrský, 5 přisedících pod obojí, 2 bratrští a 3 profesoři akademie, úhrnem 12 osob. Prvým administrátorem stal se Eliáš Š ů d ze Se-manína, farář pod obojí v Týně na Starém městě, svěcení biskupského, seniorem Matyáš C y r u s, bratrský kazatel v kapli betlemské. Na to zvoleno bylo 24 defensorů, po 8 z každého stavu. Direktorem stal se hrabě Jáchym Ondřej Š l i k. Skála praví ve své Historii, že v Čechách tenkrát mysli, že se obnovil zlatý věk. Za to v Římě byl ohromný zármutek. Papežův sekretář psal do Prahy, že papež pláče krvavé slzy.

Ovšem i v táboře církve české bylo několik neshovinných jednotlivců, kteří rušili všeobecný mír. Takovým byl na př. dr. Hoř z Hořnegku, farář německé luterské církve u sv. Salvatora v Praze, předtím dvorní kazatel drážďanský. Také mezi seniorem Cyrem a evangelickým farářem Vrbenským od sv. Mikuláše na Malé Straně vznikl spor pro traktát Vrbenského »Konfesi česká, pravá augšpurská«.

Bílá Hora.

Dva činitelé bojovali proti majestátu: Řím a jeho věrní sluhové jesuité a vedle nich rod habsburský, zvláště když Matyáš 11. srpna 1611 vzal korunu českou i německou s hlavy císaře Rudolfa a přenesl do-
savadní sídlo královské z Prahy do Vídně. Spojení rodu habsburského s Římem bylo úplné. Řím viděl, že reformace bez Habsburku nepotlačí, a Habsburkové se domnívali, že zatlačení Říma bylo by veta po jich velmocenském postavení. Spojení to patrně bylo, když bratranec Matyášův Ferdinand Štýrský přijat byl na českém sněmu roku 1617 za budoucího krále českého, zavázav se k držení majestátu. Z Prahy odcestoval pak na Moravu, kde jesuité olomoučtí postavili mu ku přivítání vítěznou bránu, na které bylo viděti rakouský erb a k němu na jedné straně lev český, na druhé straně orlice moravská na řetěze byly přivázány.

Správu královských statků svěřil Matyáš pražskému arcibiskupovi Janu Lohelioví, který prováděl na nich protireformaci.

Hrabě Matyáš Thurn zbaven byl úřadu purkrabského na Karlově Týně za to, že na sněmu hlasoval

proti přijetí Ferdinanda za nástupce krále. Úřad ten vynášel ročně na 8000 tolarů a byl přidělen nyní katolickému pánovi Jaroslavu z Martinic. Místodržícími v Čechách jmenováni byli nejzuřivější katolíci, mezi nimi Slavata a Martinic.

Marně stěžovali si stavové na sněmu roku 1615 na překážky kladené stavbě evangelických kostelů v Hrobech a v Broumově. Arcibiskup kázal kostel v Hrobech sbořiti a opat broumovský dal kostel v Broumově zavřiti.

Čechům konečně došla trpělivost.

Stavové čeští sjeli se v Praze 5. března 1618 v koleji Karlově a žádali krále za vrácení obou kostelů. Odpověděno bylo jim zákazem podobných sjezdů. Stavové sjeli se však podruhé 21. května. Sjezd zahájil bohoslužbami mistr Jan Rosacius, farář u sv. Mikuláše na Malé Straně. Druhého dne v domě pana Jana Albrechta Smiřického na Malé Straně smluvena byla krvavá pomsta na místodržících. Dne 23. května šli stavové ozbrojeni na hrad a vyhodili z oken české kanceláře místodržící Slavatu a Martinice spolu se sekretářem Fabriciem. Vyhození místodržících bylo vyhlášení boje Vídní.

Druhého dne, 24. května 1618, zvolili stavové v síni sněmovní na hradě pražském prozatímní vládu, sestávající ze 30 direktorů, po deseti z každého stavu. V čelo vlády postaven Václav Vilém z Roupova, generálem vojska jmenován hrabě Matyáš Thurn.

Mezi povstalci a císařem Matyášem vyjednáváno bylo o smír, ale 20. března 1619 Matyáš zemřel. Stavové čeští neuznali Ferdinanda za krále českého, ale zvolili si 27. srpna 1619 za krále Fridricha Fai-

ckého, který také 4. listopadu byl v Praze korunován. Korunoval ho administrátor Jiří Dikaštus, konsistoř podala mu latinské vydání české konfese. Jesuité z království Českého vypovězeni byli již 8. června 1618. Nový český král Fridrich byl Kalvinista.

Příchodem jeho do Čech nastaly nové poměry náboženské. Hlavní chrám sv. Víta na hradě pražském zařízen byl 21. prosince 1619 reformovaným způsobem. Superintendent Skultetus ospravedlnil se vůči evangelickým pánům, kteří se nad tím pohoršovali: »Vy Luteráni zapácháte papežstvím!« Dne 24. prosince slavena v něm večeře Páně po způsobu reformovaném u stolů a súčastnili se jí i čeští páni Budovec a Harant a jiní. Skultetus doporučoval zavedení reformovaného řádu služeb božích do všech chrámů v celé zemi a zvláště do měst královských. Jmenovitě chtěl, aby oltáře nahrazeny byly stoly a aby obrazy a ornáty byly odstraněny. Také 26 kazatelů smýšlení kalvínského podalo králi žádost, aby je vzal ve svoji ochranu. Král poslal však žádost jejich konsistoři, prohlašuje, aby Bůh ho toho chránil, že nechce žádné náboženské novoty do země zaváděti.

Že se však kalvinismus tenkrát u nás šířil, o tom svědčí heidelberský katechismus, který roku 1619 poprvé byl česky tištěn a do škol zaváděn.

Bohužel nedlouho těšili se Čechové ze zlatých dnů své svobody! Císař Ferdinand spojil se s Maximiliánem bavorským. Císařské vojsko pod vedením Buquoye a bavorské pod vedením Maximiliána a Tillyho v září 1620 vtrhlo do Čech. Královské vojsko české pod vedením knížete z Anhaltu ustupovalo před ním až na Bílou Horu u Prahy, kde 8. listopadu 1620 strhla se rozhodná bitva. Tam ztratili

jsme všechno — naši politickou samostatnost i naše české náboženství. Marným byl hrdinský útok jízdy Anhaltovy, marným poslední zápas moravského pluku Šlikova u zdi obory Hvězdy — Panna Maria zvítězila nad kacířskými Čechy. Velikou chybou bylo, že král Fridrich po bitvě na Bílé Hoře ze země české prchl a že národ český vzdal se nepříteli na milost bez dalšího boje. A nepřítel krutě dovedl využití svého vítězství k větší cti a slávě boží!

Poprav y na Staroměstském náměstí.

Nejprve šlo o to, aby potrestáni byli hlavní vůdcové českého povstání a tak aby český národ připraven byl o své nejpřednější muže. Kníže Karel Lichtenštejn ustanoven byl správcem království českého. Dne 20. února 1621 bylo 61 nejznamenitějších osob uvězněno v Praze a postaveno před soud. Rozsudek soudu poslán byl do Vídně císaři Ferdinandovi k potvrzení. Jesuité prosili císaře, aby se nelekal poprav potřebných. Ferdinand po noci plné úzkosti podepsal rozsudek smrti nad dvaceti sedmi odsouzenci. Potom se odebral do Mariazellu, aby obětoval zázračné Panně Marii zlatou korunu v ceně deseti tisíc zlatých.

Na Staroměstském náměstí 21. června 1621 vykonala církev římská krvavé dílo své rukou císaře Ferdinanda.

Svatopluk Čech píše o tom děsném dnu našich dějin ve »Václavu z Michalovic«:

»Ha, ten den — to jitro, plné děsu —!
Ó, že moh' zrak nebe zářivý
tehďáž vynořit se z klína lesů

popatřit na zločin strašlivý,
spáchaný v čest Bohu rouhavě,
nad nimž čas náš němou hrůzou trne
a jenž původcům svým na hlavě
věčnou kletbu příštích věků shrne!»

24 nejslavnějších mužů českých bylo tu státo a 3 oběšení. Od 5. hodiny ranní do 10. hodiny dopolední trvalo strašlivé divadlo. Kat Jan Mydlář spotřeboval čtyři meče k té hrozné práci.

První popraven byl znamenitý český pán Jáchym Ondřej hrabě Šlik, po něm následoval Václav Budovec z Budova, pak proslulý cestovatel do Svaté země Křištof Harant z Polžic, Kašpar Kaplíř ze Sulevic, stařec 86letý, a jiní rytíři a měšťané. Bylo mezi nimi 22 Čechů a 5 Němců. Všichni kráčeli na popravní lešení zmužile. Modlitbou a společným zpěvem písně »Křesťané pravdy boží milovníci« celou noc před popravou se vzájemně posilovali.

Viny sobě žádný vědom nebyl. Proč tedy byli popraveni? To pověděl nám Jan Kutnauer, který prve než oběšen byl, pravil: »Žádného jsem nezradil, žádného nezamordoval, žádného té smrti hodného účinku se nedopustil, ale že jsem vlasti a evangeliu božímu věren byl, umírám.« Jejich věrnost k české vlasti a k českému náboženství byla jejich proviněním. Popravy tyto měly zastrašiti všechny obyvatele království českého, aby přestoupili od víry svých otců k církvi římské, jak si přál císař Ferdinand, který si myslel, že spíše se mohou přizpůsobiti tři miliony lidí jeho náboženství, než aby on sám dal náboženskou svobodu lidu, kterému chtěl býti panovníkem.

Dobře pravil Jindřich Ota z Losu před svou popravou: »Nu, milý císaři, utvrdíš trůn svůj krví naší! Než jak z toho budeš pánu Bohu odpovídati v den soudný, to ty zviš. Býval jsem mezi barbary, ale takového tyranství jsem neviděl a nic o něm neslyšel, co o nás čteno bylo, aby nás čtvrtili, hlavy jinam, čtvrti také jinam vystrčili.«¹

Byli totiž někteří z těchto mučedníků odsouzeni k tomu, aby těla jejich hned po stětí byla rozčtvrcena a na rozcestí rozvěšena. Ale z »milosti« císařské bylo jim toto čtvrcení těl prominuto, toliko znamenitého učence doktora J e s e n s k é h o to neminulo. Tomu také ještě za živa jazyk z úst byl vyříznut.

Ani mrtvým tělům popravených křesťanská krve-láčnost nepřála pokoje. 12 státých hlav popravených pánů vystrčili na Staroměstské mostecké věži na potupu všemu českému lidu evangelickému. Tam trčely celých deset let, až konečně pohřbeny byly za vpádu saského od navrátilších se českých vystěhovalců. Mimo to hlava kutnohorského starosty Š u l t y s e vystavena byla v Kutné Hoře a žateckého starosty H o š t á l k a v Žatci.

Ještě druhého dne měla poprava svoji dohru.

Městský úředník Mikuláš D i v i š přibit byl za jazyk k šibenici na Staroměstském náměstí za to, že krále Fridricha při jeho vjezdu do Prahy přivítal, zatím co kat jiné tři městské úředníky z města metlami vymrskal. Potom vykonána byla pomsta na Martinu Fruweinovi, který ve vazbě zemřel a tak »spravedlnosti« se vymknul. Tělo jeho na Bílé Hoře bylo rozčtvrceno.

A to všecko byl jenom počátek všech těch hrůz, které na národ náš byly uvaleny proto, aby byl od pravé víry Kristovy do církve římské nazpět přiveden.

Vystěhovalci.

Národ český měl býti zničen jak hmotně tak i duchovně. Císař Ferdinand byl tak milostivý, že 3. února 1622. v Inšpruku vydal t. zv. generální pardon, to jest odpuštění všem, kteří se účastnili povstání, tak že na hrdle neměli býti již trestání, ale aby zaplacený byly výdaje s válkou spojené, měly býti jim statky zabaveny. V Praze zřízena byla komise konfiskační. Do 3. října r. 1623. zabaveno bylo 658 osobám celkem 789 statků, 220 domů a 41 vinic v odhadní ceně 24,276.885 zlatých rýnských, což by dnes, jak uvádí Bílek v Dějinách konfiskací v Čechách, činilo sumu nejméně 1000 milionů korun. Zabavenými statky obdarováni byli cizozemští důstojníci a kněží, kteří pomáhali český národ na Bílé Hoře ujařmiti.

Dle popisu Palackého nebylo z 926 statků v Čechách konfiskováno pouze 435, z nichž bylo však 253 statků malých (pouze o jedné vesnici) a toliko 147 pánství rozsáhlejších. Naproti tomu mezi zkonfiskovanými 491 statky bylo 275 panství rozsáhlých, které obsahují více než dvě třetiny království Českého, tak že skoro tři čtvrtiny království Českého byly konfiskovány. Česká šlechta, výkvět národa, byla tím připravena o všecko a lid vydán byl na pospas cizím pánům, kteří neznali soucitu ani milosrdenství.

Zároveň s tímto hmotným ožebračením národa připravováno bylo i oloupení jeho o to, co měl nejdražšího, o jeho duchovní statky — o vzdělání, knihy a náboženství.

Hněv císaře Ferdinanda dopadl nejprve na Kalvinisty a pikarty (Bratry), jejichž kazatelé a učitelé

vypovězeni byli již 13. března 1621. Senior Jan Cyril opustil kapli betlémskou v Praze, kterou hned zaujali jesuité i se školou bratrskou, nazvanou kolej Nazaretská. Uchýlil se se zetěm svým Janem Amosem Komenským a s jinými bratrskými kněžími nejprve do Brandýsa nad Orlicí na panství Karla staršího ze Žerotína a když tomu 22. ledna r. 1625 přísně bylo zakázáno ukrývati kněze bratrské na svých panstvích, skrývali se na panství Jiřího Sadovského v krkonošských horách u pramenů labských, odkud v kruté zimě lednové roku 1628. odebrali se do smutného exíliu v Lešně polském, kam došli 8. února.

Dne 13. prosince 1621. vyhlásil Lichtenštejn mandát proti kněžím evangelickým. Za to, že prý podporovali povstání, mají opustiti Prahu ve třech dnech a království České v osmi dnech. Kdo neuposlechnou, budou trestáni na hrdle. Ani přes vánoce nebylo jim dovoleno se zdržeti. Třicet jich odešlo tenkráte z Prahy, mezi nimi Jiří Dikastus, farář týnský a administrátor konsistoře pod obojí, mistr Viktorin Vrbenský a Jan Rosactus Hořovský, kteří duševní útěchy poskytovali mučedníkům staroměstským, mistr Samuel Martiníus z Dražova, farář u sv. Haštala, který se stal správcem české ošady v Pirně v Sasku a byl odpůrcem Jednoty bratrské.

Dne 29. října r. 1622. vystěhovali se z Prahy i němečtí evangeličtí kazatelé v čele s Danielem Lippachem, farářem u sv. Salvatora na Starém městě pražském.

Podle patentu ze dne 29. března r. 1624. »netoliko v Praze a v ostatních městech královských, ale i po veškerém království Českém nemělo býti provozováno jiné náboženství mimo katolické«. Proto

18. května 1624. zakázáno bylo všem kazatelům evangelickým zdržovat se v Čechách.

Konečně 5. února 1627. zřízena byla v Praze vrchní komise reformační a téhož roku vydán pověstný mandát v den sv. Ignáce z Loyoly (31. července), kterým ke cti a slávě zakladatele Tovaryšstva Ježíšova nařízeno bylo všem pánům a rytířům, kteří nechtějí přestoupiti k víře katolické, aby do šesti měsíců opustili české království. Několik neděl před tím, 10. května 1627., vydal Ferdinand II. Obnovené zřízení zemské, ve kterém bylo prohlášeno, že v Čechách je oprávněno jedině náboženství katolické. Podle Gindelyho na 100.000 vystěhovalců opustilo tenkrát rodnou zemi naši.

Někteří obrátili se do Saska a založili tam kvetoucí evangelické sbory české, zejména v Pirně a v Žitavě, nedaleko hranic českých. Nebylo jim tam však zcela volno, jak dosvědčuje rukopis žitavské městské knihovny z roku 1637. »Omluva jednoho Čecha starého (Pavla Stránského), při konfesi české stálého, řádům ústavním německým obcovati nechtícího, sepsaná in exilio«. Nelíbilo se jim obřadnictví saských církví. Jiní odebrali se na Slovensko, zpívající si na cestě: »Nevzali jsme sebou nic, po všem veta, jen Bibli Kralickou, Labyrint Světa. Tatry, vy přijměte nás v té úzkosti, u vás chceme žiti i složit kosti.«

Denis praví, že utrpení těchto vystěhovalců »vzbudilo hrůzu všech, kdo byli schopni úvahy a soucitu, a bylo osudnější katolicismu, než by bylo jejich vítězství«. Ferdinanda II. nazývá proto jedním »z největších škůdců lidstva, který nelítostně a nerozvážně vykupoval svou spásu zkázou svého království a zničením svého národa«.

Lidu poddanému nebylo ovšem dovoleno ze země vyjít, ten měl bezpodmínečně odhodit starou víru svých otců a přijat samospasitelnou víru svých nových katolických pánů, kteří ho nemilosrdně týrali a násilím na kázání jesuitská honili. Komenský praví v »Historiole«: »Tu ovšem přemnoží krev raději, než duše obětovati hotovi byli a žádali, ale přání to bylo ku posměchu, že ne po krvi jejich císař žíznil, nýbrž po spasení duší, jak jím říkali noví, železem ozbrojení apoštolé.«

Lid bouřil se na mnohých místech proti svým novým pánům. Zejména roku 1627. v okolí Nového Města nad Metují a pak na panství hraběte Pavla Michny v Konopišti, konfiskovaném panu Bernardovi mladšímu z Hodějova. Povstání to rozšířilo se téměř na celé Čáslavsko. Vedeno bylo českými šlechtici Adamem z Hodějova, Smilem z Michalovic a Jiřím z Těchenic. Adolf Heyduk líčí je v básni »Za volnost a víru«, Alois Jirásek v románě »Skály«. Ale odboj byl vojskem přemožen a účastníci jeho krutě potrestáni.

Nejkrutější trest vykonán byl 11. září 1627. na kazateli Matouši Ulickém v Čáslavi. Nejprve byla mu pravá ruka utáta, potom hlava státa, střeva vytažena a v košili obalena, tělo rozčtvrceno a okolo šibenice k smutnému divadlu vystaveno. To bylo skutečně po křesťansku!

Jenom na krátko za saského vpádu 15. listopadu 1631. vrátili se čeští vystěhovalci zpět do své vlasti, 20. listopadu za účasti 66 evangelických kazatelů pohřbeny byly hlavy českých pánů, popravených na Staroměstském náměstí a dosud na Staroměstské mostecké věži vystrčené. Avšak již 25. května 1632. musili opět do vyhnanství a nevrátili se pak již nikdy.

Jan Amos Komenský.

Nejslavnějším ze všech českých vystěhovalců byl biskup Jednoty bratrské Jan Amos Komenský. Jméno jeho známo a ctěno jest za hranicemi českými jako jméno slavného vychovatele.

Komenský svými spisy vychovatelskými i svým působením na školách bratrských položil základy ku dnešnímu našemu školství. Poněvadž chtěl, aby mládež školou připravovala se pro skutečný život, zavedl do školy vědu přírodní. Také nechtěl, aby mládež ve škole naučila se jen několika slovy z paměti. Proto radil, aby vyučování dělo se mateřským jazykem dětí a aby žáci se jménem věci poznali také i věc samu anebo aspoň její obraz. Tak učinil vyučování názorným. Učitelům dal spisy svými návod, jak mají učit, aby učení mládeži usnadnili. Radí jim postupovati od známých věcí k neznámějším, od snadných k těžším, od blízkých ke vzdálenějším.

Ve spise svém »Východ z labyrintů školských« (kap. 26.) líčí velice pěkně látku, které se ve škole má učit:

»Tři předměty obecné, jež pozorujice, moudrosti nabýváme, jsou: Bůh, svět, člověk. To trojí zajisté obsahuje všecko, aniž jest čeho kromě něho. To trojí kdo zná, zná všecko a zná-li to dobře, moudrý jest. Vlastně mluvíc sám Bůh jest všecko; žeť pak jest Bůh sám v sobě se skrývající, v hlubinách věčnosti své se tající, učinil se zřejmým trojím způsobem: 1. světa viditelného stvořením, stav se viditelným skutky moci své; 2. učiniv člověka podle obrazu a podobenství svého, čímž na jevo vycházejí důkazové

nekonečné moudrosti boží (rozumem člověka jako splávkem svým protékající); 3. promluvením konečně slova svého dává nám znamení vůle své a svého schvalování.

Z toho jde, že tři jmenují se knihy boží, z nichž jediných naučíš se všemu: 1. Kniha světa čili přírody; 2. Kniha rozumu a svědomí; 3. konečně Kniha zákona čili písma. Kteréžto tři knihy nás učí, cokoli nám třeba věděti neb nevěděti, že dokonalému vzdělání přirozenosti lidské nic z těch věcí nemůže se nedostávatí.*

Komenský věděl však, že všechno vědění člověku neprospěje, není-li jeho povaha šlechetná. Proto chtěl ve škole nejen vyučovati, ale i vychovávatí. On chtěl, aby dítě ve škole, jakožto v dílně lidskosti, stalo se člověkem novým. Toho snažil se docílití výchovou křesťanskou. Sám životem svým byl opravdovým příkladem živého křesťanství česko-bratrského.

Jeho zbožnost není něco naučeného, nezáleží v pouhých myšlenkách, ale prýští ze zkušenosti jeho života, proniká celou jeho bytost a sílí ho v radosti i utrpení: i v labyrintu světa těší se z ráje srdce, z jistoty lásky boží.

Na otázku, co je pobožnost, odpovídá Komenský v »Informatoriu školy mateřské« (kap. 4.):

»Pobožnost pravá a spasitelná záleží v tom trém: Jedno, aby srdce naše vždycky a všude po Bohu se ohléдалo a jeho ve všech skutcích hledalo.

Druhé, aby nalézajíc a poznávajíc boží šlépěje, vždycky a všudy bázní, milováním a poslušenstvím Boha ctílo.

Třetí, aby ustavičným takovým na Boha pama-

továním a s ním se obíráním ustavičně s Bohem se pojíc, v něm pokoje, radosti a potěšení užívalo.»

Jak smýšlel Komenský o křesťanství, poznáváme z jeho spisu »Jedno potřebné« (kap. 9.), kde praví o tom, kdo je křesťanem:

»Křesťanem slove učedník a následovatel Kristův, který totiž, co Kristus učil, věří, co přikázal, koná, co slíbil, čeká. Kdybychom povýšeněji chtěli mluvit, mohl by křesťanem nazván býti člověk, který Kristu jest podoben i kterému tou podobností je zbožněnu býti. Člověk zajisté snaží se přirozenosti svou zbožněti; neboť jelikož všeliká bytost se nese k dokonalosti a vznešenosti, člověk pak nic nad sebe vznešenějšího nemá kromě Boha, hledá tedy státi se jako Bůh jest.« Ovšem Komenský dokládá, že je to něco velikého. »Ale, aby se lidé Kristu stali podobnými, čeho třeba? Šetřiti jediného Krista, jakožto nejdokonalejšího víry, života a naděje příkladu a nástrojovati tudy podle toho všecka svá myšlení, řeči a skutky tak, aby Bůh Otec svého Syna obraz v nich poznáváje, za vlastní své syny také je měl a s Kristem na nebesích dal posaditi se. Což písmo jinde rozličně vykládá jako mysl míti Kristovu, Krista obléci, v Kristu choditi, nežiti již sobě, ale Bohu: ba že my nežijeme více, ale Kristus v nás. A na-posledy, že člověk věrný tak duchem Kristovým řízen bývá, jako našeho těla údy spravují se duchem z hlavy vycházejícím a pohybujícím.

Komenský nebyl však jen velikým vychovatelem a křesťanem, on byl i velikým Čechem.

Svémi spisy (Labýrint světa, Hlubina bezpečnosti a Praxis pietatis) potěšoval zástupy českých vysťahovalců v cizině roztroušené. Pro potřebu jich

vydal ještě roku 1658. v Amsterdamě Kancionál a Manuálník (příruční obsah písma). Když pak už všecku víru ztratil, že bude možno českým vystěhovalcům vrátiti se zpět do vlasti, napsal proslulý svůj »Kšaft umírající Jednoty bratrské«, ze kterého poznáváme jeho velikou lásku k českému národu.

Tu obrací se nejprve ke příčině všeho zla, uvaleného na národ český, k církvi římské, a praví: »Matkous nám byla, ales se nám v macechu, nýbrž v zubřici, dítek svých krev střebající proměnila. Vinšujiť, abys se v starosti ale upamatovala ku pokání a vyšla z Babylona ohavností svých. V čemž tobě, ač můželiť to co napomoci, odkazuji příklad svůj, kteráž jsem Bohu, nás v žalostech našich pamatujícímu, dala čest a, za světlem slova jeho jdouc, vyšla milosrdenstvím jeho z mrákot modlářství tvého. Pakli nechceš, nic tobě neodkazuji, leč červy zlého svědomí vnitř, zevnitř pak za svědka proti tobě stavím krev synů mých a jiných svědků Jezukristových, kteréžs pomordovala mezi chrámem a oltářem.«

A dále praví:

»Na tebe, národe český a moravský, vlasti milá, zapomenouti také nemohu při mém již dokonalém s tebou se loučení, nýbrž k tobě nejpředněji se obračejíc, tebe pokladů svých, kteréž mi byl svěřil Pán, nápadníkem a dědicem činím. Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu (hříchy našimi na hlavy naše uvedeného) vlada věci tvých k tobě se zase navrátí, ó lide český!«

Vypočítává pak šest věcí, které českému lidu Jednota bratrská odkázala, a sice:

»Napřed milost k pravdě boží čisté, kterouž nám před jinými národy prvé službou Mistra

Jana Husa našeho ukazovati začal Pán a od níž Antikrist teď pak mocí válečnou a krutou tebe byl odvedl. Tvěř to jest dědictví, tobě před jinými národy dané, ó vlasti milá! Ujmiž se zase práva svého, jako svého, když tobě milosrdenství prokáže Pán a pravdě své průchod navrátí.«

»Druhé odkazuji tobě za dědictví knihu boží bibli svatou, kterouž synové moji z původních jazyků do češtiny s pilností velikou uvedli, a Pán Bůh tomu tak poželal, že málo ještě jest národů, kteříž by tak pravdivě, vlastně i jasně svaté proroky a apoštoly v svém jazyku mluvící slyšeli. Přijmiž to tedy za svůj vlastní klénot, vlasti milá, a uživej toho k slávě boží a svému v dobrém vzdělání.«

»Třetí, poroučím obzvláště také zvláštní k církvevním řádům milost.«

»Čtvrté, odevzdávám horlivost k sloužení Pánu Bohu a k sloužení jemu jediným ramenem. Po čemž že jsem já od svého začátku toužila, paměti předků svých i historia od Jana Lascia o mých věcech sepsaná svědčí. Užiti sic toho jsem zúplna nemohla, kromě že jsem léta 1575 k společné národa svého pod obojích konfesí a léta 1610 k společné konsistoři přistoupila; ale dejž Bůh pro milosrdenství své, aby třetí spojení bylo nejdokonalejší.«

»Páté, odevzdávám také tobě i synům tvým snáženost v pulerování, vyčišťování a vzdělání milého našeho a milostného otcovského jazyka.«

»Šesté, odkazuji tobě mládež lepší, pilnější a zdárnější cvičení, nežli bývalo.«

Komenský byl poslední hvězdou na obloze českého náboženství, a když ta zhasla, nastala čirá noc našemu národu, trvavší přes sto let.

Nové červánky.

Přece však evangelíci v Čechách nebyli zcela vykořeněni. Zůstalo tu velmi mnoho tajných evangelíků, kteří jenom na oko přiznali se k víře svých pronásledovatelů, avšak v srdci svém zůstali věrni víře svých otců. Posilu čerpali ze starých spisů, po otcích zděděných, i z nových »špalíčků«, jež po roce 1705. vystěhovalec Václav Kleych v Žitavě vydával. Mnozí z nich chodili také tajně ke službám božím až do Saska nebo na Slovensko, po roce 1709. i do Těšína ve Slezsku, kde postaven byl jeden ze šesti kostelů »milosti«, jež švédský král Karel XII. slezským evangelíkům vymohl.

Zvláštní jest, že u těchto tajných evangelíků českých zaniklo úplně vědomí konfesijní. Toužili jenom po evangeliu a po náboženství svých otců. Jsouce pronásledováni církví, jejíž bohoslužby vyznačovaly se leskem obřadů, svícemi, bohatě vyšívanými ornáty a vyzdvihováním posvěcené hostie, tím více milovali své tajné jednoduché bohoslužby, které jim vykonávali zahraniční kazatelé v osamělých mlýnech a jiných úkrytech.

V 18. století nastalo v okolí Litomyšle probuzení, jež mělo za následek nové vystěhovalectví, ovšem tajné, neboť poddaní nesměli ze svých statků se stěhovati. Lidé prchali hlavně do Saské Horní Lužice, kde roku 1722 moravskými německými vystěhovalci založen byl Ochranov, roku 1723 vznikla česká osada v Gerlachsheimu u Zhořelce, roku 1724 česká osada ve Velkém Hennersdorfu u Ochranova. V Gerlachsheimu stal se českým kazatelem August Schulz, v Hennersdorfu Jan Liberda. Z Henners-

co věří, nýbrž »weil er sagt, das zu sein, was er nicht weis, was es ist«.

Kterí měli styky s českými vystěhovalci v Prusku a měli od nich knihy Elsnerem vydané, hlásili se většinou k helvetské konfesi, kteří měli styky se Slovenskem, hlásili se ke konfesi augsburské.

Hlavně však rozhodoval tu zájem o jednoduchý způsob bohoslužby, nikoliv rozdíly věroučné. Bohoslužby, konané luterskými faráři slovenskými, nelíbily se lidem na mnohých místech. Luterský farář slovenský oblékl na sebe bílou komži a to se jim zdálo býti příliš katolickým. Luteráni prý ještě papeže za ocas drží, říkali.

Vyžádali si proto raději z Uher maďarské kazatele a přihlásili se ke konfesi helvetské.

Sotva že uvolnil císař Josef II. pouto, kterým církev římská 150 let svírala národní život český, probudil se lid český k novému životu, přesto, že právě tenkrát byla germanisace nejtuzší. Lid český směl opět čísti knihy, které zdědil po svých předcích, směl se opět hlásiti k duchovnímu dědictví svých otců. Velikou zásluhu o probuzení české měli čeští evangelíci. Slavný dějepisec František Palacký, který »Dějiny národa českého« odkryl námu naši slavnou minulost, byl potomkem českých Bratří, Jana Kollára a Pavla Josefa Šafaříka dalo národu našemu evangelické Slovensko. Slovan-skou naši hymnu »Hej Slované« složil v Praze roku 1844 evangelický farář slovenský Samo Tomášik, potomek českých vystěhovalců. Ale těch, kteří se přihlásili k víře svých otců, byla přece jenom hrstka.

Roku 1785 bylo v Čechách 37.520 českých evangelíků reformovaných (helvetského vyznání) ve 30

sborech a 7000 českých evangelíků augsburského vyznání v 9 sborech, úhrnem 44.520. Na Moravě 25.000 českých evangelíků reformovaných v 15 sborech a 12.000 českých evangelíků a. v. v 10 sborech, úhrnem 37.000. V Čechách i na Moravě celkem 81.520. Roku 1850 bylo v Čechách 56.689 českých evangelíků reform. v 38 sborech a 5 filiálkách a 9842 českých evangelíků a. v. v 10 sborech a 4 filiálkách, celkem 66.531. Na Moravě 36.205 českých evangelíků reform. v 19 sborech a 3 filiálkách a 16.514 českých evangelíků a. v. v 10 sborech a 1 filiálce, celkem 52.719. V Čechách i na Moravě úhrnem 119.250.

Roku 1910 bylo v Čechách 78.255 českých evangelíků reform. v 60 sborech, 8 filiálkách a 54 kazatelských stanicích, a 13.422 českých evangelíků a. v. v 15 sborech, 9 filiálkách a 15 kazatelských stanicích. Úhrnem 91.677.

Na Moravě bylo 46.347 českých evangelíků reform. ve 29 sborech, 6 filiálkách a 22 kazatelských stanicích, a 19.381 evangelíků a. v. ve 12 sborech se 2 filiálkami a 10 kazatel. stanicemi. Celkem 65.728.

Po převratu v prosinci 1918 spojily se obě české církve evangelické a utvořily novou církev česko-bratrskou, kterou posílila přístupem svým celá řada ctitelů Husových jmenovitě před sčítáním lidu v únoru 1921. Jen v Praze přistoupiilo k církvi česko-bratrské nových 8000 a na českém západě, v Plzni, na Rakovnicku a na Domažlicku na 13.000.

Je tedy roku 1921 v Čechách 132.743 Českých Bratří v 79 sborech, 14 filiálkách a 88 kazatelských stanicích, na Moravě 71.971 Českých Bratří ve 41 sborech, 6 filiálkách a 38 kazatelských stanicích, ve Slezsku 4.872 Českých Bratří ve 3 sborech. Úhrnem

je v Československé republice 209.586 Českých Bratří ve 123 sborech, 20 filiálkách a 126 kazatelských stanicích a počet ten se jistě v krátké době značně rozmnoží. Mimo to jsou ještě v Čechách a na Moravě členové bratrské jednoty (ochranovské) v počtu 6.300 duší, členové bratrské jednoty Chelčického (baptisté) v počtu 5000 duší a členové českobratrské jednoty svobodné v počtu 4000 duší.

Závěr.

Mezi naší minulostí a přítomností je rozpor. Každý, kdo zamyslí se nad dějinami našeho národa, musí to vycítiti. Dnešní český člověk má s našimi předky předbělohorskými společné jenom jméno, ale duch Husův, Chelčického a Komenského je mu cizím, spisy jejich jsou mu nesrozumitelné. Ačkoliv národ náš přiveden byl ke katolicismu násilím, je muž není rovno v dějinách, ačkoliv v objetí církve římské byl by málem vypustil duši, dnes na to vše úplně zapomněl a je se svým příslušenstvím k církvi římské jak náleží spokojen, třeba že s učením jejím se vnitřně již dávno rozešel.

Kde mohli jsme dnes býti, kdyby vývoj náš po bitvě na Bílé Hoře nebyl býval násilně přerušen! Poohlédme jen, jak evangeličtí národové (Angličané, Američané, Němci) jsou dnes v čele jiných národů a jak katoličtí národové (Italové, Španělé, Francouzi) těžce pokulhávají za nimi.

A bylo by možno odčiniti kletbu Bílé Hory s našeho národa?

Prof. Masaryk ve své přednášce »Jan Hus a česká reformace« na Kozím Hrádku roku 1910 pravil:

»Je-li pravda, co řekl Palacký, že v české reformaci bratrstvím byl dostižen vrchol vývoje českého národa a lidstva, pak musíme pokračovat směrem reformace.« »Odpoutati se od Říma, ale duchovně a do opravdy, nejen podle jména překonati Řím v sobě, jeden každý z nás musí.« »Hus, Táboři, Chelčický, Komenský podali nám lepší, vyšší náboženství, než podávala teokracie římská.«

Již před 300 lety byli jsme tedy na tom lépe v ohledu náboženském, než jsme ještě na tom dnes.

Náboženství jest však i dnes silou života pro jednotlivce i pro národ. Chceme-li prospěti sobě i svému národu, musíme se vrátiti k ideám českobratrským, k čistému křesťanství.

Ovšem dnes už konfese nemají toho významu, jako měly v dobách minulých. Dnes bychom leccos řekli jinak, než jak to čteme napsáno v konfesi bratrské nebo v konfesi české. Také jsme poznali, že není člověku pranic platno sebe krásnější vyznání a sebe nádhernější obřad, zůstává-li jeho srdce při tom prázdné. Pranic nepomohou člověku sebe krásnější modlitby k Bohu, které kněz říká v kostele, nemá-li člověk sám pravý poměr k lidem, mezi nimiž žije. Náboženský vývoj spěje k odcírkevnění křesťanství a k jeho individualisování. Ale toto osamostatnění člověka jest možno jedině na půdě evangelické, která vede člověka k tomu, aby sám zbudoval si vlastní svůj poměr k Bohu i lidem, a nikoli na půdě katolické, která člověku přímo brání mysliti jinak, než jak učí církev a jak papež ustanovil.

Návrat k českobratrství, návrat k Ježíši není krokem zpět, nýbrž pokrokem. Všichni myslící lidé naší doby, jako na př. Tolstoj, vracejí se k Ježíši

jako jedinému a nikdy nepřevýšenému ideálu pravého lidství. Nic nevadí tu rozpor mezi světovým názorem církve středověké a světovým názorem moderní vědy. Středověký člověk věřil, že země je středem všeho jsoucna, že slunce otáčí se kolem země a všechno že stvořeno bylo jenom k vůli člověku.

Nám praví ovšem věda ústy Koperníka, Galileiho a Newtona, že vesmír není stvořen jen pro naši nepatrnou zemi a pro člověka, nýbrž že je nekonečný prostorem a neobsáhlý časem, že země otáčí se kolem slunce a kromě sluneční soustavy že jsou ještě soustavy jiné.

Ale to vše neodporuje ani dost málo pravému náboženství. Odpověď na otázku, »jaký je smysl lidského života«, nedala Tolstému věda, ale Ježíšovo učení, obsažené v evangeliích. Tolstoj dospěl k poznání, že cílem lidského života jest štěstí, které působí láska k bližnímu. »Lidé žijí láskou: láska k sobě je počátkem smrti, láska k Bohu a lidem počátkem života.« V evangeliu našel Tolstoj Ježíšovo přikázání lásky k bližnímu. V kázání Ježíšově na hoře vidí cestu, vedoucí do království božího.

Jest významné, že slovanský myslitel Tolstoj dospěl tak k témuž ideálu všelidskému, k ideálu bratrství lidí a vzájemné lásky, který nazývá Ježíš královstvím božím na zemi, k němuž dospěli u nás Chelčický a Čeští Bratři na základě téhož čistého křesťanství, obsaženého v evangeliích.

A tento ideál žije dodnes v českém bratrství. Pravý učedník Kristův má tu synovský poměr ke svému Bohu, který ho pudí nikoliv k obřadům a učení (dogmatům), nýbrž k dokonalému životu, t. j. konání dobra a spravedlnosti zvláště sociální, lásky k bližnímu. Toť byl základ českého

bratrství. Mezi takto pojatým evangelickým křesťanstvím a přírodovědeckým světovým názorem moderního člověka není rozporu. Laveley ve své knížce »Protestantismus a katolicismus« praví: »Katolicismus svými dogmaty stále se množícími, svými obřady často dětinskými a svými poutěmi staví se mimo ovzduší moderního myšlení, kdežto protestantismus pro svou jednoduchost a pro své druhy rozmanité a zdokonalitelné může se mu přizpůsobiti.«

Literatura.

(Spisy, kterých v přítomném spise použito bylo a které k dalšímu prohloubení v dějinách našich čtenářstvu svému co nejvřeleji doporučujeme.)

Frant. Palacký, Dějiny národa českého v Čechách a na Moravě. Praha 1862—1867. 5 dílů.

M. Jan Hus, Postilla (Dr. V. Flajšhans), Praha 1900.

Novotný-Krofta-Šusta-Friedrich: Dekret Kutnohorský. 1909.

Dr. Václav Novotný: Náboženské hnutí české ve 14. a 15. stol. 1915.

Dr. V. Flajšhans: Mistr Jan Hus, Praha 1901.

Dr. Fr. Vratislav (Loskot): Mistr Jan Hus, 1915.

Dr. Kamil Krofta: Mistr Jan Hus, 1915.

Dr. J. V. Šimák: Hus a doba před ním. 1915.

St. Klíma: Život a význam M. J. Husa. 1914.

St. Klíma: Husova knížka pro české děti. 1914.

St. Klíma: Země Husova. Historický průvodce po Praze a po Čechách. 1915.

Fr. Žilka: Hus pro nás. Výběr ze spisů Husových.

Anna Kolářová-Císařová: Žena v hnutí husitském. 1915.

Dr. Ferd. Hrejsa: Česká reformace. 1914.

Dr. V. Flajšhans: O mučednících českých knihy patery. 1917.

Jan Putna: Mistr Jeronym Pražský. 1916.

V. V. Tomek: Jan Žižka. 1879.

Zd. Nejedlý: Dějiny husitského zpěvu. 1913.

H. Kuffner: Husitské vojny v obrazech. 1908.

E. Smetánka: Petra Chelčického Postilla. I. 1900. II. 1903.

E. Smetánka: Petra Chelčického Sír víry. 1912.

Jar. Goll - K. Krofta: Chelčický a Jednota v XV. století. 1916.

Jar. Bidlo: Jednota bratrská v prvním vyhnanství. II. 1903. III. 1909.

Dr. Ferd. Hrejsa: Česká konfesse. 1912.

A. Denis - Dr. J. Vančura: Konec samostatnosti české. 1909.

A. Denis - Dr. J. Vančura: Čechy po Bílé Hoře. 1911.

Jos. Procházka: Konfessi bratrská z roku 1535. 1869.

Dr. Ferd. Hrejsa: České vyznání z roku 1575. 1903.

Dr. Ferd. Hrejsa: Vyznání víry Jednoty bratří českých, vydané Komenským 1662. 1918.

Kamil Krofta: Bílá Hora.

V. Chaloupecký: Česká rebelie na Podřipsku. 1918.

Fr. Bareš - M. Jirík Kozelius Bydžovský: O povstání českém. 1911.

Jos. Lukášek: Jáchym Ondřej hr. Šlik. 1913.

Dr. Fr. Macháček: Pražská defenestrace 1618. 1918.

Dr. J. Teige, J. Herain: Poprava na Staroměstském rynku v Praze. 1904.

Dr. J. Teige, H. Kuffner, J. Herain: Na Bílé Hoře. 1911.

Jan J. Vrabec: Popravy na Staroměstském náměstí. 1908.

Tomáš Bílek: Dějiny konfiskací v Čechách. 1882—1883.

Tomáš Bílek: Reformace katolická. 1892.

Dr. Hanuš Opočenský: Protireformace v Čechách.

G. A. Skalský: Z dějin české emigrace. 1911.

Jan Rosacius: Koruna neuvadlá mučedníků božích českých. 1913.

J. A. Komenský: Řád církevní Jednoty Bratří Českých.

J. A. Komenský: Krátké dějiny církve slovanské.

J. A. Komenský: Historie o těžkých protivěstích.

J. A. Komenský: Veškeré spisy: Listové do nebe atd. 1910.

J. A. Komenský: Veškeré spisy: Řád jednoty atd. 1912.

Kvačala-Klíma: Jan Amos Komenský. 1920.

OBSAH:

	Str.
České náboženství	6
Husité a Táboři	7
Petr Chelčický	12
Počátek Jednoty Bratří českých	17
Novoutrakvismus	24
Bratrská konfese	25
První pohroma	30
Novoutrakvisté a Bratři	36
Česká konfese	44
Majestát Rudolfův	48
Bílá Hora	52
Popravy na Staroměstském náměstí	55
Vystěhovalci	58
Jan Amos Komenský	62
Nové červánky	67
Závěr	71
Literatura	74

Učte se krásnému a zdravému životu!

K tomu účelu doporučujeme vřele tato krásná díla

GAMMOVA:

BRÁZDA I. Uměním. Druhé vydání.

Váz. za Kč 15.—.

BRÁZDA II. Životem. Druhé vydání.

Váz. za Kč 15.—.

HLAS - 1918. Poznámky z oněch dnů.

Váz. za Kč 18.—.

JEŽÍŠ - TÁBOR - BOLŠEVÍK.

Vyňato z „Vánoc II.“

Brož. za Kč 4 50.

Váz. za Kč 7 50.

OVOCE A STROM. Essay vyňatý

z „Brázdy II.“

Brož. za Kč 4 50.

Váz. za Kč 7 50.

VÁNOCE I. (1900.) Druhé vydání.

Váz. za Kč 7 50.

VÁNOCE II. (1920.)

Váz. za Kč 18.—.

Mimo to možno u nás objednat:

MATKA A DÍTĚ. Vyšlo ve sbírce

„Pro dítě“.

Brož. za Kč 2 40.

K cenám těmto nutno připočítati 10% režijní přírážku.

Nakladatelství B. Kočí, knihkupectví
v Praze I., Masarykovo nábřeží 14 n.

V KNIHOVNĚ „NAŠE VZPOMÍNKY“,

řízené C. Merhoutem, dosud vyšlo:

Pražská defenestrace.

Svržení místodržících z oken hradu pražského r. 1618.

Napsal Dr. Fr. Macháček.

Brož. za Kč 2.40.

Z o b s a h u: Příčiny defenestrace. — Situace českého národa. — Náčelníci protestantů. — Sjezd březnový. — Hrozebný list císařův. — Manifest defensorů lidu pražskému. — Schůzka v domě Smiřickém. — Charakteristika jednání. — Exekuce. — Zachránění. — Bílá hora atd.

Jubileum Národního divadla.

Řeč, kterou v Pantheonu zemského musea přednesl dne 16. května 1918

F. V. Krejčí.

Siroce založená řeč, vystihující význam Národního divadla pro náš kulturní vývoj, jakož i ducha doby jeho zbudování.

Krásná, významná knížka.

Brož. za Kč 2.40.

První náš boj za samostatnost proti Habsburkům.

Napsal Dr. Jos. Telge.

Brož. za Kč 2.40.

Krásně napsaná a přímo plastická studie doby i charakterů oné osudné chvíle dějin, když neukáznění stavové a města česká zdvihla se proti Ferdinandovi I. k odboji, který skončil „krvavým pražským sněmem“.

Ze zimního království.

Dopisy Fridricha Falckého královně Alžbětě z let 1619—1620.

Přeložila Eleonora Mendlová-Mráčková.

Úvodem a poznámk. opatřil Bedř. Mendl.

Brož. za Kč 2.40.

11. březen - 8. duben 1848.

Napsal Kamil Krofta.

Cena Kč 2.10.

Knížka mohla by dobře nésti název „Počátky naší novodobé revoluce“, neboť zcela právem možno tuto dobu oceňovati jako první projev odporu, jenž vyvrcholil v událostech nedávné doby.

K velkému výročí 1618 - 1620.

Napsal prof. Dr. Jos. Pekař.

Cena Kč 4.20.

Autor vykládá, kterak od 23. května 1618 došlo k Bílé Hoře a musilo-li k ní dojíti. Mnoho zavinila německá zrada (protest. Unie, Sasové), podivná politika Zerotínova, Falcká orientace, ovšem i zlenivělá, materialisovaná společnost, jíž chyběla ona touha po činu a obětech, která charakterizuje husitství.

K cenám zde uvedeným nutno připočítati 10% rež. přírážku.

Na skladě u všech knihkupečů.

**NAKLADATEL B. KOČÍ, KNIHKUPEC,
V PRAZE-I., Masarykovo nábřeží čis. 14.**

ČTĚTE!

Prof. Th. Dr. K. Farský:

Český problém církevní.

Cena Kč 1.20.

Ladislav Kunte:

Vznik nového náboženství.

Cena Kč 12.60.

Emil de Laveley:

Protestantism a katolicism ve svém poměru ke svobodě a blahobytu národů.

Studie sociálně ekonomická. Přeložil Alois Hajn.

Cena Kč 4.50.

Dr. František Lexa:

Světové náboženství Amenhotepa IV. Achuenatona.

Cena Kč 5.—.

Ph. Dr. Otokar Pertold:

Základy všeob. vědy náboženské.

Vázané. Cena Kč 26.—.

Josef Soukup:

Kdo bere víru.

Vzpomínky z kláštera. — Cena Kč 5.40.

F. Žilka:

Národnost a náboženství.

Rozbor jejich vzájemného vztahu v historii a v přítomnosti.

Cena Kč 3.20.

Ku všem cenám zde uvedeným nutno připočísti 10%ní režijní přirážku.

Nakladatel B. KOČÍ, knihkupec

V PRAZE I., Masarykovo nábřeží 14 n.

Již ve druhém vydání

vyšel první svazek

~~~~~ Jana Dědiny: ~~~~~

DUCH PRAVDY.

Je to kredo života známého našeho umělce, vyprávění cest, po kterých hledal a našel Pravdu v celé její vznešenosti. Kniha nejen nanejvýš cenná, nýbrž i vzácné poutavosti. — Dodatky: **Tři cesty života lidského**, — **Čím je člověk na zemi a proč žije**, — **Indická povídka** — doplňují vhodně hlavní dílo.

Cena Kč 6.— a 10% rež. přír.

Úplnou novinkou

jest právě vyšlý

II. SVAZEK

téže knihy. Z obsahu tohoto svazku vyjímáme: **Materialismus a idealismus**. — **Jak lidé žijí a jak by měli žít**. — **Lihoviny**. — **Lidé masožravci**. — **Školství**. — **Staň se!** — **Svět**. — **Těm, kteří hynou**.

Cena Kč 6.— a 10% rež. přír.

Objednati možno u každého knihkupce, zejména u
nakladatele B. KOČÍHO, knihkupce
V PRAZE I., Masarykovo nábřeží 14 n.